

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра історії України і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему: «Туристична галузь Великої Британії: історія і сучасність»

Допущено до захисту
«___» _____ року

студента групи T03-16
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Вдовиченка Дениса Дмитровича

Завідувач кафедри
Історії України і туризму
Васильчук Володимир Миколайович

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Лебедева І.М.

(підпис)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВЕЛТКОБРИТАНІЇ	7
1.1 Методологія та методи досліджень у сфері туризму.....	7
1.2 Історія розвитку туризму у Великобританії	11
РОЗДІЛ II. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	16
2.1 Природні та природно-антропогенні ресурси	16
2.2 Історико-культурні ресурси	29
2.3 Готельно-ресторанна справа	40
РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	49
3.1 Сучасний стан туристичної галузі Великобританії	49
3.2. Вплив Brexit на сферу туризму: загрози і перспективи.....	63
ВИСНОВОК.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	82

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що Великобританія – це один з перших осередків туризму у світі. Саме на цих територіях зародились перші ознаки, звичного для нас туризму.

Великобританія являється одним з найпопулярніших туристичних напрямків сучасної Європи та світу. Всесвітня туристична організація (ЮНВТО), стверджує, що Лондон є одним з найбільш відвідуваних міст в усьому світі. Відомим фактом є те, що історико-культурні ресурси королівства представляють головний інтерес для туристів.

Економічну та соціальну стабільність Великої Британії забезпечує туризм. Туристична галузь дає змогу працевлаштування місцевому населенню та роботу тисячам підприємств. Галузь має міцні зв'язки з безліччю секторів, сюди входять: спортивна галузь, сільське господарство, транспортні системи, роздрібна торгівля та культурні установи.

На сьогодні Великобританія являє собою комплексне перспективне туристичне направлення, яке трансформується свою систему роботи кожного року під впливом політичних та соціальних явищ. Саме тому, вивчення усіх особливостей прогресу туристичної галузі королівства, його труднощів та перспектив є першочерговим питанням.

Постановка проблеми зумовлена тим фактом, що сьогодні Велика Британія переживає ряд змін, які трансформують її в щось нове. Важливим є те, що ніхто чітко не розуміє до чого призведе Brexit. Увага світу прикута до Сполученого Королівства, адже вектор його розвитку непередбачений. Особливої уваги потребує туристична галузь. Її трансформація може призвести до економічної кризи або розквіту. Підставою для цього є нові політичні рішення, соціальні та економічні аспекти, нові факти, підходи та практики.

Ступінь розробленості теми туризму у Великобританії була досліджена багатьма вченими з різних частин світу, такі як: В. Дарчук, В. Сенін, В. Гуляєв, Л. Божко, В. Юрківський, П. Девіс, Г. Тайлер, та інші. Особливості розвитку туризму в цілому та у Великій Британії, зокрема, розглядаються у роботах В. А. Ганського [9], С. Гагуе [65], В. Г. Гуляева [11], П. Девіса [59], К. Джансена [69], І. В. Зоріна [14], Ю. В. Івченка [17], Н. Ю. Кавешнікова [18], В. А. Квартальнова [19], В. К. Клеця [21], С. І. Лімана [26], І. А. Любимцева [29], Т. В. Мосолкіної [31], К. Сіберберга [72], К. Сіма [73], Г. Тайлера [78], О.Г. Топчієва [45], Г. Усикіна [46], І. С. Шапки [48]. Найбільш ґрунтовно туризм у Великій Британії досліджено Є. К. Кленовим [20], Н. Ю. Логіновою [27], А. С. Пустовою [38] та ін.

Також, існує значна кількість тематичних Інтернет-ресурсів, які надають актуальну та оновлену інформацію про туризм Сполученого Королівства. Серед цих сайтів можна побачити сторінки урядових організацій, як наприклад: Комітет з цифрових питань, культури, засобів масової інформації та спорту Великої Британії [61], а також міжнародних туристичних організацій, таких, як Всесвітня туристична організація [84], Рада з питань подорожей і туризму [85]. Інформацію про туризм у Великій Британії представлено також у статистичних джерелах, зокрема, у [42; 43; 70; 83; 84; 86].

Однак аналіз літературних та інформаційних джерел демонструє недостатність комплексного дослідження особливостей розвитку туризму у Великій Британії на сучасному етапі, особливо після прийняття рішення про Brexit, коли ситуація у країні може докорінно змінитися. Окрім того, потрібен аналіз перспективних напрямків розвитку туризму у Великій Британії, що дозволить розв'язувати питання, пов'язані зі зниженням туристичного попиту, викликаним останніми світовими трендами.

Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати та визначити напрями та проблеми розвитку туристичної галузі Великої Британії, враховуючи історію та сучасність Сполученого Королівства.

Об'єкт дослідження: туристична галузь Великобританії.

Предмет дослідження: історія та сучасний стан туристичної галузі Сполученого Королівства.

Завдання дослідження:

- аналізувати методологію досліджень в туризмі та описати методи, які були використані в роботі;
- виявити передумови зародження та основних етапів розвитку британського туризму;
- проаналізувати стан туристичної галузі та виявити особливості впливу Brexit на загальний розвиток туризму в королівстві;
- ідентифікувати проблеми розвитку туризму в країні;
- зробити висновки щодо потенціалу та запропонувати можливі напрями розвитку галузі;
- оцінити можливості реалізації нового напрямку розвитку туризму у Великій Британії.

Методи дослідження: у роботі було здійснено теоретичний аналіз літературних джерел з питання розвитку туризму, виконано аналіз статистичних даних, задля доцільного дослідження сучасного стану розвитку туризму та ідентифікації нагальних проблеми. Також, окремо досліджено вплив Brexit на сучасний розвиток туристичної сфери в королівстві. Зроблено систематизацію інформації за допомогою SWOT-аналізу, що дало змогу виявити потенціал і вектор розвитку туристичної галузі. Також було проведено практичний аналіз розвитку туризму, що дозволив оцінити перспективи її застосування з метою підвищення рівня привабливості туристичного напрямлення.

Інформаційна основа дослідження складається з офіційних Інтернет-ресурсів британського уряду, літератури вітчизняних та іноземних авторів. Також було вивчено статті періодичних видань, статистичні данні офіційних організацій та наукові роботи відомих вчених.

Ступінь вирішення проблеми полягає в більш доцільному вивченні майбутніх напрямків розвитку британського туризму. Стало зрозуміло, які нові види туризму слід інтегрувати в сучасний туризм Британії, виявлено нові вікові групи потенційних туристів, вивчено туристичний потенціал країни, досліджено сучасний політичний процес Brexit та його вплив на туристичну індустрію королівства.

Практичне значення одержаних результатів: аналіз нагальних проблем, сприяє переосмисленню тенденцій сучасної туристичної галузі, її ролі в житті королівства, вдосконалює механізми регулювання туристичної сфери, може відігравати роль додаткового матеріалу в навчальному процесі під час вивчення подібної тематики. Деяка інформація дослідження може зацікавити фахівців, які вивчають проблематику розвитку британського туризму.

Обсяг і структура дипломної роботи.

Робота складається із вступу, трьох розділів з підрозділами, загальних висновків, списку та використаних джерел.

У першому розділі викладено матеріал з теоретико-методологічних основ дослідження сучасного туризму. Другий розділ роботи присвячений аналізу процесу еволюції та нинішнього стану розвитку туризму у Великій Британії. Третій розділ роботи концентрує увагу на стратегіях і перспективах розвитку туризму Сполученого Королівства. Також третій розділ розкриває проблематику політичного процесу Brexit та його вплив на туристичний портрет країни.

Загальний обсяг роботи складає 82 сторінок, з них основного тексту – 78 сторінки. Список використаних джерел складається з 87 різних джерел.

РОЗДІЛ I. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

1.1 Методологія та методи досліджень у сфері туризму

Основною особливістю під час проведення наукового дослідження є наявність чіткого уявлення про сам процес дослідження взагалі, методологію та методи наукової роботи. Людина, яка займається науковим дослідженням використовує методи наукового пізнання, застосовує закони логіки, усвідомлює прогрес нових технологій та має критичне мислення.

Кожна окрема наука має власні методи дослідження. Метод наукового дослідження являє собою систему інтелектуальних і практичних операцій, мета яких полягає в тому, щоб розв'язати певні пізнавальні задачі з урахуванням певної пізнавальної мети.

Фундаментальними методами у дослідженні туризму, можна назвати такі: аналітичний, просторовий, хронологічний (часовий), формально-логічний, географічний і культурний. Разом з цим, обов'язково використовувати матеріали, підходи, методичні прийоми з інших дисциплін: історичний, географічний, політологічний, культурний тощо. Таким чином, характерні риси тієї чи іншої країни, аутентичність її народних традицій, мистецтва, народної творчості або мови передбачається особливостями історичного розвитку країни, ось чому історичний сектор став невід'ємною складовою туристичної характеристики.

Існують певні вимоги, щодо методів дослідження, такі як: якість, тобто загальна зрозумілість методу;

- націленість, а саме спрямованість методу на досягнення певної мети;
- детермінованість, що означає чітку послідовність застосування методу;
- результативність, як здатність забезпечувати досягнення мети;
- надійність, іншими словами, здатність забезпечувати бажаний результат;
- економність, інакше кажучи, здатність методу досягати результату при найменших витрат коштів та часу [55].

Поняттям методу відрізняється від поняття методології. Методологію вважають вченням про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності. Методологія в науковому розумінні вивчає принципи побудови, форми і шляхи наукового пізнання. Методологію заведено вважати сукупністю елементів теорії, конструктивних для науки. На відміну від теорії, методологія не приносить нового знання, та на відміну від концепції не слугує основою для практики, але вона настільки фундаментально, що розвиває в науці певні елементи, без яких розвиток самої науки неможливий. Підсумовуючи, методологія – це концепція розвитку теорії, а концепція – методологія переходу від теорії до практики.

Під час вивчення туристичного потенціалу Великобританії доцільно використовувати такі методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія.

Аналіз – це абстрактне розкладання об'єкту, який досліджують, на частини задля їх самостійного вивчення. Даний метод дає змогу розглянути окремі елементи об'єкту та доцільніше дослідити окремих сторін, властивості та його складові частини. Головним завданням аналізу є складання загальної цілісної картини процесу та виявлення закономірностей дослідницького об'єкту. Існує декілька видів аналізу, такі як: механічне розчленування об'єкту; ідентифікація динамічного складу; пошук форм, які взаємодіють з елементами цілого; виявлення причин явищ; встановлення рівнів знань та їх структури [70].

Синтез – це поєднання окремих сторін або частин та ознак досліджуваного явища у єдине ціле. Явище розглядається в його цілісній формі та взаємозв'язку частин. В процесі синтезу слід обґрунтувати об'єднання частин з виділенням якостей об'єкту. Аналіз і синтез краще використовувати в комбінації, задля підвищення їх ефективності. Аналіз та синтез допомогли із систематизацією знань та вивченням туризму як окремої індустрії та її вплив на благополуччя країни.

Індукція – це метод наукового пізнання, під час якого рух думки починається з фактів або окремих випадків та закінчується загальними положеннями. Результатом індуктивного методу є загальне бачення об'єкту. В туризмі цей

метод використовують для розкриття причинних зв'язків між туристичними ресурсами, розвитком маршрутів, туристичних програм за кількістю туристів, які відвідують даний регіон [47].

Дедукція – це метод наукового пізнання, сенс якого, полягає в тому, що думка іде від загального до конкретного, тобто виведення чогось одиничного з якого-небудь загального положення. Таким методом зазвичай визначається розвиток туризму в окремих регіонах, коли необхідно виявити певні фактори, що заважають розвитку туризму. Це може бути дефіцит кваліфікованих кадрів, вплив сезонності туристичного потоку або погано розвинена інфраструктура. Додатковими факторами є відсутність туристичних об'єктів, низька якість доріг, відсутність інвестицій в туристичні об'єкти, велика кількість неорганізованих туристів.

Проблемно-хронологічний метод, який зумовлює структуровану побудову дослідження. Це метод з належною повнотою показав основні аспекти взаємовідносин держави і туристичного сектору, а також зміни в організації туристичного сектору і його вплив на економіку Великобританії. До того ж, проблемно-хронологічний метод допомагає провести аналіз кожної проблеми у її часовій послідовності і динаміці. Використання методу на практиці дало змогу уявити чітку послідовність розвитку туризму та зрозуміти передумови для його подальшого розвитку.

Опис – це один з методів наукового пізнання, який застосовується шляхом вимірювання або спостереження, в результаті чого відбувається фіксація характерних ознак досліджуваного об'єкта. Існує декілька видів опису. Безпосередній опис, це визначення певних ознак шляхом опису, а опосередкований опис, під час якого дослідник відзначає характерні ознаки об'єкта, які були сприйняті завдяки іншим особами. Описовий метод допоміг сформуванню чіткої бази історико-культурних та природно-антропогенних ресурсів країни [34, с. 85].

Статистичне дослідження – це процес здобуття первинної статистичної інформації або планомірного збору даних, які чітко характеризують досліджуване явище суспільного життя. Статистичні дані є дуже важливою інформацією, адже статистична звітність в галузі туризму надає можливість використовувати данні державної статистики, що значно допомагає в прийнятті обґрунтованих управлінських рішень та порівнянні показників. Під час написання дипломної роботи вивчення статистичних звітностей значно допомогло оцінити усі показники розвитку туризму у Великобританії. Саме метод статистичного дослідження було використано під час аналізу перспектив розвитку туристичної галузі Сполученого Королівства.

Додатково до аналізу статистичних даних під час оцінки перспектив розвитку, було застосовано метод SWOT-аналізу. SWOT-аналіз – це аналіз сильних та слабких сторін певної організації, явища чи процесу, щоб виявити можливості й загрози розвитку. Результати аналізу можуть бути використані задля оцінки рівня конкурентоспроможності на ринку, визначення потенціалу та реалізації стратегії. Акронім SWOT можна розшифрувати таким чином: strengths, weaknesses, opportunities, threats, що в перекладі на українську мову означає сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози.

Цей акронім було вперше представлено в 1963 році в Гарварді у вигляді матриці SWOT. Спершу SWOT-аналіз базувався на озвучуванні та структуризації знань поточної ситуації та тенденцій, згодом він почав використовуватися в ширшому значенні задля створення стратегій [45]. Інакше кажучи, з появою SWOT-моделі робота аналітиків стала легшою, адже вони одержали інноваційний інструмент для інтелектуальної праці. SWOT-аналіз – це комплексний процес встановлення зв'язків між характерними можливостями, загрозами, сильними сторонами, слабкостями сторонами об'єкту. Зазвичай результати аналізу надалі використовують, щоб формувати та вибирати найліпшу стратегію розвитку. Спочатку

формується загальний перелік стратегій розвитку вже з урахуванням важливих особливостей, а потім найкраща стратегія обирається спеціалістами [57].

Принцип проведення SWOT-аналізу полягає у створенні матриці, яка містить у собі чотири сектори. У відповідні ділянки матриці потрібно внести сильні та слабкі сторони, а потім додати можливості розвитку та загрози. Щодо сильних сторін розвитку туристичного ринку в країні, то зазвичай, це речі які вважаються актуальними на теперішній час та в яких вбачаються переваги, особливості та додаткові можливості [63]. До них можна віднести: досвід, наявність ресурсів інформації, технологічне забезпечення і т.д. На противагу сильним сторонам туризму стають слабкі, сюди відносяться брак передумов для його розвитку або деякі проблеми, які наразі не вдається вирішити. До можливостей входять сприятливі обставини, які використовують з метою подальшого розвитку туристичної сфери в країні. Яскравим прикладом можливостей є поява сучасних технологій, зародження нових привабливих видів туризму або туристичних напрямів. Серед загроз, дуже часто виділяють певні події, поява яких може невдало вплинути на подальший розвиток туристичної галузі країни [28].

Отже, в процесі дослідження туристичного потенціалу Великобританії більш доцільно використовувати систему методів з аналітичних і синтетичних, індуктивних, дедуктивних, опосередкований опис, аналіз статистичних даних та SWOT-аналіз.

1.2 Історія розвитку туризму у Великобританії

Усім відомо, що Великобританія має багату історію, ряд звичаїв та традицій. На теренах королівства можна знайти кам'яні круги та кургани, ще часів кам'яного віку, круглі будинки залізного віку та бронзового віку, римські городища, дороги та фортифікаційні споруди, спадщину саксів та вікінгів, норманські кам'яні замки і Церкви, багатий спадок Тюдорів, результати промислової революції періоду Но-

вого часу, що були створені вікторіанськими будівельниками, інженерами та винахідниками. Навіть ті, кого не цікавить минуле цього регіону, хоча б раз бачили вище сказане по телебаченню, в інтернеті, книжках та газетах[31]. Слід зазначити, що архітектура, мистецтво, ремесла, твори та пам'ятники, котрі є частиною англійської спадщини, мають велику інформаційну цінність для будь-яких досліджень.

Історія Сполученого Королівства була задокументована поколіннями науковців, що досліджували спадщину роками. Існують такі об'єкти, які мають дуже важливе значення для громадян країни та закордонних туристів. Вони були визначені об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Одним з найбільш знакових є Стоунхендж, кам'яна мегалітична споруда. Інші пов'язані з британською промисловістю та зародженням промисловою революцією, замками, палацами, церквами та літературою. Пам'ятки літературної спадщини охоплюють широкий спектр від Ліндісфарнського Євангеліє до місця народження Шекспіра та домівки Агати Крісті [26, с. 110].

Подорожі задля відпочинку почали організовувати у зв'язку з промисловою революцією у Великобританії, що є першою європейською країною, яка сприяла поширенню активного відпочинку у вільний від роботи час. Спочатку, цим займалися власники промислових виробництв та заводів, промислових олігархів, монополістів та торговців. Вони створили новий середній клас, що тільки зароджувався.

У 1758 році Кокс та Кінгс стала однією з перших офіційно зареєстрованих туристичних компаній у світі. Зародження нового виду економічної діяльності відображалось в назвах більшості відомих європейських курортів та готелів, що стало свідчити про домінуюче положення туристів з Англії на ті часи [15].

У 1840 р. британський бізнесмен Томас Кук, який походив родом з англійського міста Мельбурн, створив першу у світі туристичну фірму. Через рік після створення туристичної фірми, Кук організував поїздку по передмістях Лон-

дона на п'ятсот осіб, а в 1844-1846 роках його фірма забезпечувала усіх охочих екскурсіями різними частинами Англії і Шотландії.

У 50-х роках XIX ст. у Великобританії було зареєстровано діяльність кількох туристичних фірм, і кожного року в подорожах країною брало участь близько 160 тис. охочих. У 1856 році туристичне підприємство Томаса Кука організувало першу у світі групову туристичну поїздку країнами Західної Європи. Саме цю дату зазвичай вважають початком міжнародного туризму. Перед цією подією в Англії закінчилася промислова революція, і англійська промисловість випередила інші країни світу у своєму технічному та економічному розвитку[84]. Швидке зростання капіталістичних відносин призвело до підвищення рухливості населення, що стало головною причиною розвитку транспортних систем, насамперед залізниць.

Т. Кук одним з перших почав використовувати колію. В 1851 році у Лондоні пройшла Перша Міжнародна виставка промислових досягнень, він зміг за короткий термін організувати повноцінну подорож для 165 тисяч відвідувачів даної виставки. Вже в 1854 році було видано перший довідник для туристів, що складався з опису 8 тисяч готелів [49]. Деякі з них були звичайними гостьовими дворами, адже більшу частину списку складала готелі, які не збігаються з сучасним уявленням готелю.

Швидкий розвиток внутрішнього туризму допоміг Томасу Куку організувати поїздки за кордон, адже місцеве населення бажало розширити свій кругозір та побачити щось зовсім інакше. Першу подорож за кордон було організовано в 1855 році з приводу Всесвітньої виставки в столиці Франції [40, с. 159].

Томас Кук зайнявся організацією регулярних закордонних подорожей на континент. Британська імперія каталізувала розвиток подорожей англійців в найближчі європейські країни. Туристичні подорожі охоче використовували підприємці для пошуку і вивчення нових ринків, створення ділових контактів,

вивчення попиту населення інших країн, дослідження культурних аспектів, які могли поліпшити ділові відносини [55]. У 50–70-х роках XIX ст. англійці становили значну більшість іноземного трафіку туристів, що подорожували Європою. В ті часи в інших країнах з'являються так звані готелі з такими назвами, як «Лондон», «Тауер», «Виндзор», а в побуті активно використовували англіцизми «експрес», «комфорт», «лайнер».

Наприкінці XIX століття туристичні подорожі Великобританією і закордонними країнами стали масовим соціальним явищем і вийшли за межі Європи. У 1860–70-ті рр. було організовано туристичні подорожі до США, а в 1878 році у Париж. Тільки з Великобританії до Парижу прибуло 75 тис. [53]. мандрівників, які цікавились культурним туризмом. Саме в цей час столиця Франції була місцем проведення безлічі тематичних виставок, що приваблювало закордонних гостей [6].

Швидкий розвиток британського міжнародного туризму в ті часи можна пояснити великою кількістю причин, серед них більш високий економічний рівень королівства в порівнянні з іншими європейськими країнами та, відповідно, значно вищий рівень життя британського населення; урбанізація та індустріалізація; створення загальної початкової освіти, значний розвиток середньої та вищої освіти; створення нових трудових законів, які встановлювали всім найманим робітникам щорічну оплачувану відпустку та обмеження робочого часу. Великого значення на ті часи відігравали залізничний та морський транспорт, а також географічне положення, близьке до континентальної Європи, що означає зручний та швидкий зв'язок через протоку Ла-Манш [74].

До Другої світової війни на території Великобританії внутрішній туризм королівства перевищував у декілька разів міжнародний туризм за кількістю подорожуючих, які брали безпосередню участь в ньому. На початку 30-х рр. XIX ст. одна третина загальної кількості всіх громадян країни відпочивали на різних

територіях Великобританії, а до інших країн кожного року виїжджало близько одного мільйона британців [27, с. 22].

У післявоєнний період, в особливості наприкінці 50-х років, стан туризму Великобританії швидко поліпшується. Це було результатом насамперед докорінних змін в транспорті: зростом загальних масштабів мережі автомобільних доріг, які були вдосконалені технологічно, і поширенню легкових автомобілів серед населення, стрімким розвитком повітряного транспорту. Не останню роль відіграло нововведення, а саме створення 2-тижневої, а для деякої частини населення — 3-тижневої оплачуваної відпустки.

Висновки до розділу

Можна дійти висновку, що існує безліч фундаментальних методів дослідження, які допомагають фрагментувати процес вивчення, більш детально розглянути об'єкт та предмет дослідження, виявити передумови зародження та розвитку туризму, проаналізувати сучасний стан туристичної індустрії, виявити проблеми та загрози розвитку, сильні та слабкі сторони певного об'єкту дослідження та оцінити можливості реалізації нових стратегій, задля розвитку сфери.

Також можна з впевненістю сказати, що формування туристичної галузі Великої Британії є результатом впливу багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, таких як: політичні, соціальні та економічні. Історія формування туристичної сфери бере свій початок ще з XVIII століття, за часів Кокса та Кінгса. Важливим є те, що туристична галузь трансформується з часом в щось нове та набуває функцій повноцінного інструменту для забезпечення економічного благополуччя країни. Роль туризму зростає та про це дізнаються в інших країнах. Це дало не тільки фінансування державної казни, а й культурний ріст населення та туристів.

РОЗДІЛ II. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

2.1 Природні та природно-антропогенні ресурси

Великобританія розташована на території Британських островів поблизу північно-західного узбережжя континентальної Європи. Офіційно держава називається Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії. До Великобританії відноситься три історико-географічні адміністративні одиниці: Англія, Уельс і Шотландія. Північна Ірландія також входить до складу Сполученого Королівства, вона розташована на північно-східній частині острова Ірландії. Північна Ірландія вважається четвертою складовою королівства, що межує сухоходом з суверенною державою, а саме Республікою Ірландії. Британські острови займають найбільшу площу серед європейських архіпелагів. До його числа входить два великих острови — Великобританія та Ірландія, що розділяються водою, а саме Ірландським морем. Також існують угруповання малих островів, серед них особливу увагу слід приділити групам островів на півночі, таким як: Гебридські, Оркнейські й Шетландські острови. На південній частині острова Великобританії знаходиться мис та півострів Лізард, відомий своїми мальовничими пейзажами. Острів Великобританії простягається на 966 кілометрів з півночі на південь, а найбільша ширина, яку було зафіксовано, вдвічі менше. Сполучене Королівство знаходиться на континентальному шельфі. Як відомо, Британський архіпелаг відокремлений від територій Франції вузькою протокою Па-де-Кале. В 1993 році починає функціонувати тунель під протокою Ла-Манш. Факт будівництва цього тунелю, безсумнівно, можна вважати великим інженерно-технічним досягненням людства. Задля підтвердження цього свідчення, достатньо знати, що загальна протяжність цього тунелю складає 49 км [61]. Подорожуючим знадобиться всього три години, щоб дістатися з Парижа до Лондона поїздом. Євротунель дає чудову змогу з'єднання Великобританії з Європою, на що довгий час чекали англійці.

Загальна протяжність берегової лінії досягає понад 100 км. Щодо фактури лінії узбережжя, можна сказати, що вона сильно розмежована. Завдяки великій кількості заток і фіордів на острові не існує такої локації, яка була б віддалена від берега більш ніж на 120 км [33].

Вивчаючи природні особливості Великобританії, можна з впевненістю затвердити, що тут знаходиться багато чого схожого з сусідніми країнами Західної Європи. Цей факт не є дивним, адже Британські острови географічно розташовані в межах шельфу, відокремлюючись від сусідніх материкових територій відносно невеликими відстанями. Лише кілька тисяч років тому берегова лінія Великобританії прийняла звичний для нас обрис, завдяки Північному морю та Ла-Маншу.

Перевага помірних температур на території острова, підвищена зволоженість повітря, наднормова кількість поверхневих вод, все це характерно для цих широт. Кількісна перевага широколистяних лісів і вересових пусток є безпосереднім результатом впливу теплої Північно-Атлантичної течії та сильної розчленованості берегової лінії.

Океанічний клімат Великобританії характеризується переважно нестабільними погодними умовами з сильними вітрами та густими туманами протягом року. Зазвичай, для цих територій характерні вологі та м'які зими, з різкими температурними аномаліями.

Середня температура в січні, який вважається найбільш холодним місяцем року, вважається +3,5 градуси на північно-східних територіях Великобританії, а на південно-західних, температура досягає приблизно +5,5 градусів. Слід зазначити, що флора росте протягом року в південно-західних регіонах завдяки подібним температурним аномаліям. Причиною підвищеної температури взимку, похмурої та дощової погоди з інтенсивними поривами вітру, а іноді й штормів, є маси теплого морського повітря. Північно-східні вітри ініціюють прохолодну вологу погоду, як правило, триває відносно довго [74]. Вона починається восени, що значно

затримує дозрівання сільськогосподарських культур у східних регіонах Шотландії, але це не є перешкодою для шанувальників аграрного туризму. Як правило, цей період характерний найменшою кількістю опадів. Весна на цих острівних територіях значно прохолодніша і триває довше, ніж на тих самих континентальних широтах.

Восени спостерігається активна діяльність циклонів. Результатами подібних природних змін є похмура та дощова погода, іноді в супроводі зі штормовим вітром. В цю пору року дуже часто теплі потоки повітря дмуть на охолоджені території островів, та узбережжя вкриває туманом.

Літо у Великобританії прохолодне, але це типова ситуація для місцевості з морським кліматом. Середня температура в липні, що вважається найбільш теплим періодом року, складає різницю в 1-2 градуси нижче, ніж температурний режим материкових широт. В південно-східних регіонах королівства влітку температура сягає +16 градусів, а в крайніх північно-західних регіонах +12 градусів. Максимально висока температура на південно-східних територіях іноді досягає +32 градуси [47].

Величезна кількість опадів у західних регіонах королівства у формі дощу безпосередньо пов'язані з теплими та вологими вітрами, які дмуть з боку Атлантики. Середнім показником опадів в тих регіонах 2000 мм, а в східних регіонах, які розташовані в «дощовій тіні», - випадає всього приблизно 600 мм, а іноді 500 мм. Усім відомий факт, що гори виконують функцію природного бар'єра, який блокує вологе повітря зі сторони заходу [19].

Великі об'єми опадів ніяк не впливають на туристичну привабливість напрямку, але у свою чергу, мають несприятливий вплив на дозрівання та зростання великої кількості сільськогосподарських культур, в особливості на пшеницю і ячмінь. Але в цілому на Британських островах немає проблем із зерновими. Кращі результати врожаю зернових культури можна спостерігати в сухі пори року. Не є

рідким явищем і вигорання трав, що впливає на загальний стан тваринництва в країні.

Британія багата на водні ресурси. В усіх регіонах королівства, крім деяких південно-східних, завдяки великій кількості опадів, що перевищує опади, які випаровуються, мережа річок підвищує водний рівень. Найбільшими повноводними річками можна назвати Северн, яка сягає в довжину 354 км, та Темзу, яка не на багато менша (338 км) [22]. Такі ресурси сприяють розвитку водного туризму. В туристичному аспекті, безсумнівно, водний туристичний транспорт є найліпшим у світі. Існує безліч чудових турів цими річками, які мають великий попит із року в рік. Цільову аудиторію подібних подорожей становлять туристи старші 45 років.

Найбільше економічне значення має Темза. Саме в її басейні проживає 1/5 всієї кількості населення королівства. Тут розташована столична конурбація — Великий Лондон.

Річки низинної частини Великобританії, що розташовані на сході від основного вододілу, найбільш спокійні. У гірських регіонах Шотландії або Уельсу джерела водойм розташовані на великих висотах, отже річки мають дуже швидку течію, що призводить до виходу з берегів, особливо в сезон дощів. Ріки північно-західних регіонів Шотландії та Уельсу зазвичай короткі в довжину, але повноводні та широкі, тому часто їх використовують задля генерації електроенергії. На цих річках побудовано близько 60 гідроелектростанцій. У цих регіонах спостерігається великий попит на індустріальний туризм. Безліч екологічних активістів та власників подібних підприємств є цільовою аудиторією цих місцевостей в якості туристів [77].

Найбільшими озерами Великобританії вважають — Лох-Ней, площа якого 400 кв. км. на півночі Ірландії, а також усім відомі Лох-Ломонд і Лох-Несс у Шотландії. Безкраї гірські озера Шотландії та Озерного кола описуються в британській літературі як дуже мальовничі й таємничі. Дані озера приваблюють безліч туристів своєю кришталево чистою водою [2]. Любителі гірських пейзажів

та прогулянок мають змогу пожити на березі гірських озер та насолодитись свіжим повітрям, яке має цілющі властивості, особливо для людей із захворюванням дихальних шляхів.

Але озера забезпечують не тільки туристичний трафік, але й слугують регулятором стоку гірських вод і використовуються як водні шляхи для транспорту місцевого призначення. Так дуєт озер Лох-Несс та Лох-Лохи, які розташовані на Великому Глені, поєднуються каналом, який утворює єдиний водний шлях поміж сходом та заходом узбережжя Шотландії. Озерне коло було вже тисячі років функціонує як джерело питної води для міста Манчестер. Прісна вода транспортується за допомогою двох акведуків, загальна довжина яких досягає 100 км [16].

На рівнинних частинах Великобританії великі озера відсутні, але тут дуже багато рукотворних водойм, які були створені на колишніх торф'яних, піщаних і гравійних кар'єрах.

На березі острова Стафф, який входить до числа Гебридських островів, знаходиться відома Печера Фінгалова. Екскурсоводи розповідають, що печера утворена з багатогранних базальтових стовпів. Всередині, слід зазначити, прекрасна акустика, сама печера сягає 70 м в довжину та 30 м в висоту. Ця печера являє собою туристичний центр природного походження, що стимулює популяризацію екстремального туризму в королівстві.

Великобританія ділитися на дві окремі частини. Умовна лінія, яка простягається через такі міста як: Ньюкасл, Шеффілд і Брістоль, до затоки Лайм, розмежовує рівнинно-горбистий південний схід від гористого-скалистого північного заходу [25, с. 105]. Досліджуючи картографічну інформацію, можна стверджувати, що гірські райони мають дуже складну геологічну структуру та займають трохи більші площі відносно загальної території острова.

В основі гірських систем в межах Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу лежать нижньопалеозойські складчасті структури, а в південній частині Уельсу і в

південних регіонах Корнуоллі — геоцентрові. Гірські структури які лежать в основі цих гірських систем тривалий час піддавалися інтенсивному розмиву підземними водами та руйнуванню температурними коливаннями, що стало результатом просідання поверхні. Західні частини гір виявилися значно вище східних під час інтенсивного нерівномірного підняття середньовисотних гір острова в альпійську епоху тектогенезу.

Така висотна асиметрія, зазвичай, є характерною властивістю гірських територій Великобританії. На заході обривисті та круті береги контрастно відрізняються від низинного узбережжя, яке переважає на сході королівства. Навіть у наші дні спостерігається формування гірських структур [80]. Підняття ґрунтів відбувалися в декілька етапів, що супроводжуються розривними рухами. В деяких місцях, як наприклад у Північній Ірландії або на північно-західних територіях Шотландії тектонічні зміни супроводжуються розривами базальтових пластів.

Як результат, гори розчленовані на великі масиви, що нагадують мозаїчний малюнок. Також характерною рисою різновисотності являються ідеально рівні поверхні. Вершини гірських масивів нерідко мають пласку форму. Іноді складається враження, що ці масиви зроблені людиною. В горах Великобританії, окрім невисоких вододілів та широких перевалів знаходяться численні дороги, які слугують сполученням між різними гірськими селищами та являються важливими транзитними сполученнями. Вони забезпечують зручний автобусний або автомобільний рух, який дуже важливий для популяризації туристичних напрямлень в межах держави.

Відомим фактом є те, що гірські рельєфи країни сприяють підвищенню туристичної привабливості, як серед звичайних туристів, так і серед фанатів екстремального туризму. Саме така гірська місцевість сприяє збільшенню кількості екстремальних трас, які приваблюють прихильників екстремального туризму. За-

галом, це напряму доповнює туристичну інфраструктуру та диференціює потенційних туристів Великобританії [56].

Важливу роль у генерації гірського рельєфу відіграє ерозійний процес, який не є рідким явищем і в наш час. Відомо, що на рівнинних територіях ерозія сильно, а в деяких місцях і повністю знищила льодовиково-аккумуляційні форми гірського рельєфу, що генерувався в давню епоху, а саме, коли пласти льоду спускалися вниз з гір на рівнинні поверхні [12]. Наприклад, в часи максимального зледеніння льодовики підійшли до долини річки Темзи, а південні території Англії навіть ніколи не покривалися льодовиками.

На схід спостерігається поступове зниження рівня нагір'я і зміна рельєфу на прибережні низовини. Також, на сході знаходяться Грампіанські гори, які круто обриваються, утворюючи велику впадину. Безліч туристів відвідують відомі шотландські низовини поряд з затоками Ферт-оф-Форт і Ферт-оф-Клайд. Саме тут можна спостерігати великі шари кам'яного вугілля, які входять до складу потужної товщі осадових порід. Південні території Шотландії мають декілька височин, які відрізняється різноманітним розчленованим рельєфом. Зазвичай висоти досягають близько 600 м, а найвищою точкою можна вважати гору Меррик, що досягає 842 метри.

Щодо екології острова, то за останні десять років навколишнє середовище у Великобританії скорочує свої ресурси значними темпами. Цей факт не дивує науковців та місцевих жителів, адже це властиво для тісно населених і маленьких країн. Спостерігаються інтенсивне забруднення природного середовища, погіршення умов існування диких тварин та надмірне видобування природних копалин. Сучасна ситуація у Великобританії потребує уваги спеціалістів екологів, які б визначили ряд необхідних заходів для поліпшення стану навколишнього середовища держави. Туризм теж здатен виправити на краще цю ситуацію, шляхом оптимізації екологічних засобів перевезення туристів та популяризації екологічного туризму, адже ресурс королівства дозволяє подібні заходи.

Вивчаючи історичні архіви, можна дізнатися, що руху «зелених» в середині 80-х мотивував політичні партії включити у свої політичні програми «зелені пункти». Британський уряд прийняв закони, які обмежували рівень припустимих викидів у повітря і почали охороняти навколишнє середовище від нових потенційних небезпек. Відомо, що Європейський Союз також серйозно підійшов до розгляду питання з екології, зробивши екостандарты більш суворими для країн-членів Євросоюзу [39].

На даний момент 2020 року діяльність британського уряду, направлена на скоріше досягнення сталого розвитку сучасної екології королівства. Сталим розвитком вважається розвиток, що відповідає сьогodнішнім загальноприйнятим екологічним нормам, і, водночас, не несе за собою ніяких негативних наслідків майбутнім поколінням, адже це є дуже важливою складовою рівня життя сучасної Великобританії.

Отже, на даний момент уряд оголосив чотири пріоритетні напрями задля забезпечення сталого розвитку [85]:

- створення стійкого рівня процесу виробництва та споживання;
- нагальні питання енергетичної індустрії та кліматичні зміни;
- зменшення використання природних ресурсів;
- стабільність стану суспільства.

Екологічна проблема є одна з нагальних для Сполученого Королівства. Її вирішення потребує ряд заходів, які були визначені британським урядом. Опіраючись на досвід країн-членів Європейського Союзу, Велика Британія здатна виправити ситуацію. Одним із пріоритетних шляхів вирішення екологічної проблеми є туризм, який активно модернізується з кожним днем та здобуває все більше «зелених» тенденцій.

Через те, що влада Британії намагається дбати про навколишнє середовище, країна відрізняється великою кількістю національних парків. Вони слугують не тільки як рекреаційні зони, а й як заповіді території.

Національний парк Лох-Ломонд-енд-те-Троссахс приваблює безліч туристів щороку. Приблизно дві тисячі квадратних кілометрів приголомшливих пейзажів Шотландії, від рівнин півдня до високогір'я півночі, безліч озер, річок, лісових масивів — все це Національний парк Лох-Ломонд і Троссахз. Парк об'єднав 4 різних райони: Лох-Ломонд — найбільше прісноводне озеро у Великобританії, яке досягає в довжину 37 км, та налічує більше 30 островів; Троссакс, характерний вузькими гірськими долинами, невеликими озерами і пагорбами; високогірний Бредалбейн, де починається шотландське Нагір'я і найстаріший Британський Лісовий заповідник Аргайл.

Національний парк – ідеальне місце для подорожей родиною, де кожен знайде заняття для себе. Озеро Лох Ломонд – одне з найпопулярніших місць водного туризму, тут є все для віндсерфінгу, також можна покататися на водних лижах або каное, а в яхт-клубі вас навчать ходити під вітрилами. Противникам екстремальних видів спорту теж знайдеться чим зайнятися, безліч компаній пропонує круїзи по озеру і довколишніх островах. Але і зійшовши на сушу, нудьгувати не доведеться – можна відправитися на пішу або велосипедну прогулянку в один з двох лісопарків (королеви Єлизавети або Аргайл) або просто насолодитися приголомшливими видами з однієї з сорока оглядових майданчиків.

Широке розмаїття тварин і рослин в різних ландшафтах робить цей парк фантастичним місцем для спостереження і вивчення диких тварин. Одних тільки птахів тут налічується близько 200 видів. Велопогулянка буде відмінним способом вивчити місцевість парку. Любителі історії теж не залишаться осторонь, адже на території знаходиться безліч історичних місць і будівель, замків і пам'ятників. Наприклад, Стерлінгтонський замок – один з найбільш важливих замків Шотландії, пов'язаний з багатьма великими історичними особистостями, такими як: Марія Стюарт, Вільям Уоллес (Хоробре серце), Бонні Принс Чарлі.

Звичайно, обійти всю територію парку за один день нереально. Зупинитися можна в готелі або в котеджах з видом на озеро, адже на території парку надають

послуги розміщення. Дістатися до парку можна двома шляхами: самостійно, на поїзді з Глазго, або з екскурсією, купивши тур в Глазго або Единбурзі.

На північному сході Шотландії знаходиться національний парк Кернгормс, що вважається найбільшим парком національного масштабу у Великобританії. Його територія складає близько 10% загальної площі Шотландії. Тут знаходяться численні пам'ятки: пагорби Ангус-Гленс, Атолл, гірська долина Гленші, селище Томінтул, винокурня Гленлівет, а також райони Донсайд і Роял-Дисайд з і своїми мальовничими пейзажами [45].

Відвідувачі парку можуть побачити справжніх гірських поні, відомих під назвою Хайленд, в центрі верхової їзди Ньютонмор і познайомитися з історичною спадщиною регіону, представленою в музеї сільського життя Атола. Шанувальники мистецтва відвідують галереї курортного міста Авімор та галереї Бреймар, де зібрані відомі роботи художників шотландських гірської місцевості. Також на території національного парку знаходиться стародавній замок Блер.

Парк сприяє поширенню пішого та велосипедного туризму, а також надає змогу подивитись на інші ліси Великобританії. Також, парк відомий тим, що до його складу входить п'ять з шести найвищих гір країни, на які можна піднятися канатною дорогою. На вершині туристи можуть побачити рідкісних тварин в їх природному середовищі існування.

Озеро Лох-Несс — одне з найкрасивіших і таємничих місць Шотландії. Це найглибше озеро знамените на весь світ історіями про Нессі (Лох-Несське чудовисько). Руїни замку 12-го століття на березі є центром місцевих легенд та історій. Замок став жертвою пожежі через п'ять століть після свого заснування.

Гірські райони Шотландії характерні своїм сніжним покривом, який тримається 1-1,5 місяці. В південно-західних регіонах сніжить дуже рідко, а якщо сніг випадає, то лежить не більше як тиждень. Це дає змогу траві залишатися зеленою протягом усього року. На заході королівства взимку випадає вдвічі більше

опадів, аніж влітку. Більш холодна і менше волога зима спостерігається в східних регіонах Великобританії.

У північному напрямку простираються Пенінські гори, які здіймаються в середньому приблизно на 700 метрів над рівнем моря, і складаються переважно з кам'яновугільних осадових порід. На території Пенінських гір розташований національний парк Пік-Дістрікт, який відзначається своєю туристичною привабливістю. Саме тут знаходиться одна з найвищих точок Пенін – гора Крос-Фелл, висота якої сягає 893 м [7].

Парк Пік-Дістрікт був утворений в 1951 році, він вважається першим національним парком на Британських островах. Його територія складається з двох частин: південної і північної. Уся територія національного парку Пік-Дістрікт розчленована річковими долинами, через це тут знаходилася велика кількість водосховищ в першій половині ХХ ст. у гирлі річки Деруент.

Однією з найважливіших цінностей національного парку є фрагменти вересових пусток і широколистяних лісів на піднесених плато південних Пеннін. Найбільша рослинність спостерігається на схилах гір – дика вишня, клен, тис, гірський ільм та багато інших представників флори.

Багато видів тварин і птахів знайшли свій притулок на цих територіях. Так, тут мешкають тетерук, болотяна сова, сокол-дербник та інші. Між іншим, на теренах парку знаходиться велика кількість карстових печер на півночі національного парку. Істотна кількість кажанів проживає в цих печерах, серед яких є дуже рідкісні види, які характерні тільки цій місцевості.

На територіях, збагачених вугільними родовищами, виникли великі індустріальні гірничопромислові центри Ланкаширського, Йоркширського та інших басейнів, куди приїждять туристи, яким подобається індустріальний туризм.

У верхній частині Пенінських гір до сьогодні збереглися льодовикові форми рельєфу і безліч криштально чистих озера, як результат, цю територію називають

«Озерним колом». Озера мають декілька рекреаційних центрів для туристів, які бажають оздоровитись водою, збагаченою мінералами.

Серед відомих національних парків Англії, виділяється Дартмур, який знаходиться в південно-західній, в графстві Девоншир. Він простягається на 650 квадратних кілометрів [34, с. 85]. Його територія являє собою болотисті пустки, серед яких єтрапляються гранітні плоскі горби заввишки до 600 метрів. Поверхня болотистих місцевостей покрита шаром торфу. Тутешні ґрунти мають дуже корисну здатність накопичувати воду, ще з 16 століття вони слугують джерелом водопостачання міст і сіл, які знаходяться неподалеку. У Дартмурі ростуть різні види папороті, плавунів і хвоща.

Сюди часто приїжджають ботаніки, які вивчають болотяні трави і очерети, торф'яні мохи. Також парку властивий еко-туризм, який щороку набирає популярності серед обізнаних туристів. В період Середніх віків на території Дартмур знаходилися королівські мисливські угіддя. Цікавим є факт, що Дартмур став місцем розгортання дії в романі «Собака Баскервілів».

На території Уельсу знаходяться відомі національні парки, найбільш відомим є Сноудонія. Сноудонію вважають першим національним парком Уельсу і одним з трьох перших парків у Великобританії. Його назва походить від назви гори Сноудон, яка є найвищою в Уельсі (1085 метрів). З самого початку ім'ям позначалися лише околиці гори, але в 1951 р. так стали називати весь парк. Площа парку складає 2,140 кв.км. Відвідуючи цей парк, туристи мають змогу побачити найвищу гору Уельсу і Англії, найбільше озеро Уельсу та мальовничі села, в яких проживають 26 000 чоловік, більше половини з них говорить по-валлійськи [38, с.85].

Сноудонія традиційно ділиться на чотири частини, і північна, де знаходяться найвищі гори, вважається найпопулярнішою серед туристів. В центрі заповіднику розташована ділянка, що не входить в нього, – це місто Блайнай-Фестініог і його околиці. Він не увійшов до складу національного парку, оскільки інакше постраж-

дала б промислова галузь міста. У Сноудонії є 2381 км. пішохідних стежок, 264 км. стежок для кінних і велосипедних прогулянок і 74 км. автомобільних доріг. Така інфраструктура необхідна для якісного функціонування парку, адже щороку парк відвідують більше 6 мільйонів туристів

Національний парк Брекон-Біконс, що знаходиться на території чотирьох гірських хребтів і займає південну частину Уельсу. Даний парк налічує найбільшу кількість пасовищ для овець. Окремою частиною парку є його західний район, що зветься Форрест Фавр. ЮНЕСКО надало статус геопарку у 2005 році.

Найбільш знаковий культурний об'єкт в межах парку – це гарне торговельне місто Брекон, яке займає третє місце з трьох валлійських парків після Сноудонії та узбережжя Пембрукшир. У лютому 2013 року заповідник Брекон-Біконс набув золотого статусу по версії International Dark-Sky. Заповідники International Dark-Sky вважаються найкращими місцями, де можна побачити зорепад, а золотий статус свідчить, що територія захищена від світлових забруднень в майбутньому [56].

До складу національного парку Брекон-Біконс входять маленькі міста, старовинні селища, зруйновані валлійські замки, водоспади Вейл-оф-Ніт і печери Ден Ір Огоф, що перекладається як «відправлені для існування». Ден Ір Огоф вважається найвідомішим печерним комплексом в Західній Європі, адже відвідувачі мають можливість побачити на власні очі підземні водоспади, підземні озера, сталактити і сталагміти, скелети людей і тварин та наскельні малюнки.

На території парку прокладено декілька маршрутів для пішохідних, кінних і велосипедних прогулянок. Тут можна займатися альпінізмом, спелеологією, сплавом на байдарках і риболовлю лосося і форелі.

У регіонах Північної Ірландії рельєф характеризується плато і височинами. Найбільше відоме базальтове плато Антрім, яке знаходиться на північному сході острова, що досягає висоти 550 м. На цих територіях є місцевість, яку називають «Дорогою Гігантів» або «Дорогою Велетнів», через поверхню природного походження, яка нагадує кладку бруківки. Це спричинено зміною молекулярної решітки

під час процесу випаровування води з породи. Просідаюча, з плином часу, порода перетворилася на великі колони, яких зараз налічується приблизно 40 тисяч [50, с.7]. Стародавні кельти вірили, що ці стовпи вколотив в землю велетень Фінн МакКул, коли будував дорогу до Гебридських островів, щоб битися з міфологічним гігантом.

Зараз неймовірно природне явище входить до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Туристи вважають це місце привабливим та актуальним для активного відпочинку.

2.2 Історико-культурні ресурси

Історико-культурні ресурси – це найважливіші ресурси, які мають безпосередній вплив на потенційний рівень туристичної привабливості певних регіонів. Відвідуючи Великобританію, можна побачити краці зразки всього чаруючого і дивовижного, що було створене прадавніми людьми на нашій планеті та про що пишуть в підручниках з географії, історії, туризму та культурології. Велика кількість британських міст відомі своїми визначними історично-культурними пам'ятками.

Лондон входить до списку Всесвітньої спадщини, оцінюючи його екскурсійні можливості, місто стабільно займає перші місця серед туристичних центрів всього світу. Тільки одне перерахування пам'яток, які можливо оглянути під час відомих лондонських оглядових екскурсій вражає. Сюди входять: Тауер, Букінгемський палац, відомий на весь світ Біг-Бен, Британський парламент, собор Св. Павла, відомого як покровителя Лондона, міст Тауер, виконаний у готичному стилі, Трафальгурська площа, Вестмінстерське абатство та собор, Національна галерея, музей британського транспорту Ковент-Гардена та інститут Курто, де зібрано найбільшу колекцію живопису та скульптури, Гайд-парк з його відомим куточком ораторів, міський планетарій, що приваблює фанатів фантастичних жанрів кіно та літератури. У Палаті Парламенту, Лондонській фондовій біржі та

Центральному кримінальному суду характерні чудові архітектурні рішення, які цікаво побачити в житті. Культурний туризм в Лондоні займає перше місце, адже тут сконцентровано безліч ресурсів для цього виду туризму [21].

У Лондоні, серці Великобританії, налічується понад 30 музеїв, в їх числі музей Тауер, де представлені скарби королів, їх корони, зброя, каземативні приміщення тощо. Одним із фаворитів, це Британський музей, який відомий в якості найкращого етнографічного музею у світі. Щодо ознайомлення з національною архітектурою, меблями та одягом, рекомендовано відвідати Музей Вікторії та Альберта, що являє собою комплекс музеїв, де представлено побут різних епох. Тут розповідають про історію Лондона з давніх часів до наших днів. Лідером з відвідування вважається художня галерея Тейт – прекрасні колекції Девіда Блейка і Уільяма Тернера. Шанувальників сучасної історії будуть цікавими кімнати Черчилля, де можна побачити особисті речі діяча, отримати враження та натхнення від робочої атмосфери та дізнатись більше про особистість. Не можна не згадати Музей воскових фігур імені Мадам Тюссо, який було засновано в 1802 році. Кожен турист має змогу знайти щось цікаве та корисне для себе, адже пропозицій на британському туристичному ринку безліч.

Чудові простори парки Лондона, серед них усіма відомий королівський Гайд-парк, найстаріший парк під назвою Сент-Джеймс та один з найелегантніших по версії місцевих жителів Регентс-парк, який знаходиться неподалеку від музею Мадам Тюссо.

«Original tour» — це одна з найвідоміших лондонських екскурсій із серії «Sightseeing bus tours of London», подорожуючи якою, туристи проїжджають на червоному двоповерховому автобусі, так званому даблдекері, головні місця міста. Екскурсія пропонується туристам вже понад 50 років поспіль. З кожним роком все більше туристів обирає саме її, адже вона містить безліч зупинок та докладно знайомить з 28 об'єктами столиці [63].

Брістоль – відомий як найбільший порт середньовічних часів, тут можна бачити безліч засаджень дубів, які були створені з ініціативи адмірала Нельсона, щоб перестрахуватися в разі браку корабельного лісу. Кембріджський університет, епіцентр освітнього туризму, відомий усім студентам світу. Почав свою діяльність ще в XIII ст. У 2020 році популярний коледж Патерхаус, який діє з 1284 року, збільшив кількість вакантних місць в системі грантів [14]. На сьогоднішній день, коледж допомагає міжнародним студентам зі вступом та проживанням, що розвиває освітній туризм.

Ще одним центром студентства вважається Оксфорд, який активно діє з XII століття. Слід зазначити, що неподалік від Оксфорду знаходяться старий коледж імені Магдален і Мертон, збудований в 1264 році. Неподалік розташована церква Христа, заснована Томасом Уолсі, який був канцлером Англійського королівства за правління Генріха VIII. Бодлейська бібліотека, де знаходиться 3 млн. томів та 50 тис. манускриптів, надає доступ до цих рідкісних документів студентам історичних факультетів задля поліпшення навчального процесу.

Для шанувальників культурного туризму, а саме поціновувачів британської літератури рекомендовано відвідати славне місто Стратфорд-он-Ейвон, що вважається батьківщиною Шекспіра. Тут знаходиться пам'ятник Уільяму та коледж дружини відомого драматурга, його власний будинок та його матері. В церкві Святої Трійці знаходиться поховання Уільяма Шекспіра. Королівський Шекспірівський театр відкритий для відвідування з травня до січня, де кожного року проводиться Міжнародний фестиваль театрального мистецтва.

Район, який оточує Бірмінгем, називається «Чорна країна», а саме дорога довжиною 23 кілометри між двома містами Вулверхемптоном та Бірмінгемом. Назва району пішла від великої кількості вугілля та попелу, що вкривали поверхню землі десяти метровим шаром. Тут розпочалася індустріальна революція, про це свідчить один з перших у світі залізних мостів в околицях Айронбріджі.

Хоча важка промисловість, яка дала назву регіону вже давно зник, відчуття історії та традиції в регіоні присутні, адже тут засновано безліч музеїв, які дають чіткий опис тогочасної промисловості. Здебільшого цей регіон відвідують туристи, які зацікавлені в індустріальному туризмі. Індустріальний туризм передбачає відвідування промислових підприємств або відповідних тематичних музеїв.

Ноттінгем прославився завдяки легендарному Робін Гуду, а в Едвінстоу навіть збереглася церква, де вінчався Робін. Ноттінгемський замок знаходиться в місті Ноттінгем в самому центрі Великобританії. Розташований на височині, пронизаної складною системою печер і тунелів, за наказом Вільгельма Завойовника в 1076 році, через рік після битви при Гастінгсі, будується дерев'яний форт. Пізніше фортеця була перебудована з каменю. Ноттінгемський замок сьогодні справжній живий музей і художня галерея, що зберігають велику колекцію предметів зі срібла, скла, зразків образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Тут регулярно проводяться виставки кращих художніх творів як Великобританії, так і закордонних.

Ноттінгемський замок – це місце проведення Ноттінгемського пивного фестивалю, історичних реконструкцій за мотивами легенд про Робіна Гуда, та фестивалю Робіна Гуда. Отже, цільова аудиторія подієвого туризму в Ноттінгемі є сім'ї та сімейні пари.

Також тут знаходяться два дуже історично важливі готелі Великобританії, це «Шлях до Єрусалима», заснований у XII ст. та «Салютейшн», який було побудовано в XIII ст.

Історію міста Йорк можна з легкістю дізнатись з його відомих історико-культурних пам'яток: Йоркських (Римських) стінах, готичних кафедральних соборах періоду 1070-1470 рр., а також грандіозне Східне вікно, яке було створено з різноманітних тематичних вітражів. В Йоркі знаходиться центр «Джервік», так зване, місто вікінгів, яке було знайдено британськими археологами. Зі слів прихильників середньовічних міст, Йорк є одним з найпривабливіших міст Англії

зі своїм перехоплюючим подих Міністерським собором. Крім своїх видатних розмірів замок відомий своїми неймовірними вітражами, одне з вікон являє собою конструкцію заввишки 25 метрів і площею 250 кв.метрів. Щобільше, ця будівля не тільки славиться своїми архітектурними рішеннями, а й своєю непростю долею. Собор був закладений на місці, де в 627 р. прийняв хрещення король Нортумбрії (з 7 по 9 ст. – невелике незалежне королівство на території сучасного Північного Йоркшира) Едвін, пізніше був канонізованим.

Будівництво собору почалося в 1220 році й тривало 250 років, тому собор встиг випробувати вплив багатьох архітектурних стилів, він також називається Йоркським романо-готичним собором.

Чинним собор став вже в 1427 році. З того часу він неодноразово горів. Одна з пожеж в 19 столітті була спричинена релігійним фанатиком, а в 20 столітті архітекторам стало зрозуміло, що несучі конструкції собору і його фундамент не були розраховані на таку вагу конструкції і прогнозували обвал собору. У 1984 і 2007 роках проходили масштабні реставраційні роботи, і відтоді собор знову приймає відвідувачів з різних куточків світу [58].

У Лінкольні можна знайти руїни римських фортифікаційних споруд та дізнатися більше про середньовічні споруди. В сучасному Бірмінгемі, а саме в одному з центральних районів міста, було побудовано Національний океанаріум, який обладнали повноцінним акваріумом, об'ємом в 1 мільйон літрів та доповнили його справжнім підводним тунелем. Відвідувачі можуть побачити майже всіх морських мешканців острівної акваторії.

У місті Норіджі можна відвідати стародавні міські мури, міську ратушу XV ст., виконану в характерному для цього періоду готичному стилі. Середньовічний Норманський замок XII ст. вражає туристів своєю величиною грандіозних будівель. В іншому британському місті Ковентрі було збережено руїни Кентерберійського собору 1070-1500 років, як свідок жорстокого бомбардування в період Другої

світової війни. В Дуврі можна відвідати Норманський замок збудований XI ст., з донжоном та абатство Сент-Мері XII ст.

У найвужчому місці протоки Ла-Манш, розташований Дуврський замок, що являє собою гігантську фортецю з великою історією, як і її стіни. Всього три десятки кілометрів відділяють Великобританію та Францію, що й призвело до конструювання потужної фортифікаційної споруди. Цей замок має другу назву «Ключ до Англії», йому довелося брати участь в незліченних битвах і військових конфліктах, починаючи з епохи середньовіччя і закінчуючи Другою світовою війною.

Сьогодні Дуврський замок володіє статусом історичної пам'ятки національного масштабу, користується великою популярністю серед туристів та істориків. Щорічно сотні тисяч мандрівників відвідують найбільший британський замок, в якому проводяться екскурсії середньовічними будівлями і секретними військовими тунелями, а також організуються різноманітні тематичні виставки та експозиції. У замкових тунелях відвідувачі можуть побачити декілька цікавих експозицій, що розповідають про операцію «Динамо» (евакуація англійських і французьких військ з Дюнкерка), про підземний шпиталь та кропітку роботу військових лікарів, про «тунельну» службу під час Наполеонівських воєн.

Кілька років тому в Дуврському замку була відкрита масштабна експозиція «Велика Вежа». Сутність експозиції полягає в тому, що група реставраторів створила інтер'єри епохи правління короля Генріха II. Майстри різних ремесел власноруч відтворили понад 1000 експонатів: меблі, посуд, одяг, зброя та багато іншого. Це допомагає зануритися в атмосферу тих часів та деталізовано уявити тогочасний побут. Ця експозиція стала найбільшою історичною реконструкцією середньовічного життя у Великобританії. Окрім музейних експозицій в Дуврському замку дуже часто проводяться різноманітні тематичні виставки, заходи навчального та розважального характеру, як для дітей так і для дорослих.

В місті Солсбері знаходиться відомий кафедральний собор XIII ст., який зазначається в усіх академічних підручниках з архітектури. Солсберійський собор, або як його називають собор Діви Марії в місті Солсбері, вважається найчистішим зразком англійської готики. Його найвищий у Британії блідо-сірий шпиль, який сягає 121 м височить над середньовічним містом. Також є можливість побачити конструкцію шпиля зсередини. Солсберійський собор був побудований за неймовірно короткий час - 38 років [11].

Собор займає велику територію, приблизно 80 соток, що робить собор по праву найбільшим у Британії. Унікальний годинниковий механізм, який було вбудовано в стіну собору, вважають найстарішим годинниковим механізмом в усьому світі, його було створено в 1386 році.

Але в околицях міста Солсбері існує ще більш стародавні і величні споруди. Так за 13 кілометрів від міста розташована найбільша мегалітична споруда світу Стоунхендж. Власне, заради нього більшість туристів і відвідує графство Вілтшир. Інша мегалітична пам'ятка графства – мегаліт Ейвбері. Цей комплекс культових споруд був включений до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО разом зі Стоунхенджем в 1986 році, і туристи, як правило, намагаються відвідати обидва пам'ятники під час однієї поїздки.

Згідно з сьогоденними дослідженнями Ейвбері було побудовано в період з 2100 року до н.е. по 1650 рік до н.е. Стоунхендж вважається старшим, адже його будівництво почалося близько 3020-2910 років до н.е. [43].

Місто Вінчестер відоме тим, що було столицею королівства саксонів Вессекс, а в IX–X ст., за часів короля Альфреда та його спадкоємців, навколо нього відбувалося об'єднання англосаксонських держав і створення Англійського королівства. З давніх-давен тут переказують міфи та легенди про самого короля Артура. Тут, у Вінчестерському соборі періоду ранньої готики знаходяться усипальниці саксонських королів та єпископів. Цей грандіозний собор свідчить про добробут та економічний розвиток колишнього купецького міста в Середні

віки, коли Вінчестер був столицею англосаксонського Королівства Уессекс, головним релігійним і торговим центром. Собор було збудовано на кам'яних руїнах саксонської церкви. Матеріал для будівництва церкви видобували на сусідньому острові Уайт. Отримавши новий вигляд, Вінчестерський Собор продовжував залишатися одним з найважливіших релігійних центрів країни. Протягом всієї своєї історії собор багато разів добудовувався і реконструювався.

Також слід виділити окремо англійське місто Лінкольн, в якому розташована найдавніша фортеця Англії. Лінкольнський замок починає свою історію з 1068 року. Фортифікаційна споруда була заснована за наказом нормандського герцога Вільгельма Завоевателя, в 1066 році. Фортеця зведена на фрагментах колишнього римського укріплення, на пагорбі в місті Лінкольн. Будувалася споруда в популярному тоді стилі Мотт-і-бейлі: його дерев'яний донжон, оточений частоколом, зводився на горбі – мотте, а внутрішній двір (бейлі) з житловими спорудами розташовувався біля підніжжя горба. Двір мав в основному квадратну форму, а споруда загалом була оточена глибоким ровом.

Лінкольнський замок містить фортечні стіни, будівлі суду та в'язниці, житлові споруди і чотири потужні вежі, причому дві з них розташовані на штучних насипах, які називаються як моттом. Одна – вежа Люсі, багатокутний донжон, який датується XII століттям, інша – Спостережна вежа, що стоїть на мотті меншого розміру, була збудована XIV столітті.

Для екскурсійного огляду доступні колишні тюремні каземати з реалістичним інтер'єром, де замість манекенів роль ув'язнених грають голограми людей.

Але найціннішим експонатом замку є одна з чотирьох уцілілих копій Великої хартії вольностей, яка зберігається в одному із залів.

Відомим туристичним напрямом є місто Бат, з його легендарними Римськими лазнями, що першими з'явилися 2000 років тому. Місто Бат входить до списку охоронних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО з 1987 року[20, с.33]. Це

місто має багато театрів, музеїв та інших культурних і спортивних закладів, які створюють міцний туристичний імідж міста. Щороку місто Бат відвідує приблизно один мільйон туристів тривалого перебування, і більше, ніж 3,8 мільйонів, які приїждять на тури вихідного дня. Місто має два університети і безліч шкіл, що підтримує розвиток освітнього туризму. Також туристи мають змогу відвідати музей костюму, художню галерею та батський музичний фестиваль. Місто приймає шанувальників культурного, подієвого та освітнього туризму.

Готична церква Батського абатства (15—17 століття), ансамблева міська забудова. Церква батського абатства насправді носить ім'я святих Петра і Павла, але більш відома під своїм першим ім'ям. Адже це була головна церква одного з найперших та найстаріших абатств в країні.

Особливо вражають його вікна, які займають близько 80% стін, прикрашені старовинними вітражами. Завдяки цьому оздоблення церкви «світиться» яскравими фарбами, а найсильніші враження залишає різьблена стеля нефа у формі віяла, схожа на тонку павутинку мережив.

Церква батського абатства все ще діє як парафіяльна, проте в ній часто проводяться і світські заходи – лекції та органні концерти.

Серед туристів, які подорожують Шотландією дуже популярними є тури старовинними замками. Потрібно мати на увазі, що в більшості шотландських замків до сьогодні живуть представники кланів, які будували ці замки. Зазвичай, біля замків розташовані сади в типовому англійському стилі, мисливські господарства та пасовища на лугах.

У Шотландії вартий уваги туристів палац Холіруд, що знаходиться в Единбурзі. Являє собою офіційну резиденцію британських монархів в Единбурзі. Його назва походить від спотвореного *Haly Ruid* - "Святий Хрест". Так називалося засноване на цьому місці 1128 року абатство августинського ордена [15].

Замок було побудовано на базальтовій скелі, яка утворилася з лави. Тут зберігають знайдені історичні артефакти. Відвідуючи замок, можна побачити

безкраї пейзажі Шотландії прямо з оглядових майданчиків. На теренах Единбурзького замку розташовано чимало історичних будівель та музеїв, які активно відвідують туристи з усього світу. Важливу роль відіграють Королівський палац, казарми та арсенал, Будинок коменданта, будівля колишньої в'язниці, тощо. Шлях до цієї стародавньої фортеці, як і в давнину, проходить лише східною стороною Замкової скелі. Крута дорога, що отримала назву «Королівська миля», є частиною популярного у туристів маршруту, що пов'язує Единбурзький замок з Холірудським палацом, який відкритий для туристів, якщо в ньому в цей момент не проживають члени королівської родини.

Палац є офіційною королівською резиденцією вже 600 років. Існує традиція, що принаймні один тиждень на рік королева проводить в Холірудхаус. Тут королева призначає першого міністра Шотландії та проводить королівські прийоми.

Національний природничий музей «Сноудонія» відомий своїм замком Брін Брас, на території якого розташовано сад зі справжніми водоспадами. До речі, краєм водоспадів заведено називати містечко Вейл-оф-Ніт, розташоване неподалік національного парку Брекон-Біконс.

Крім всього цього, в Кернгормсі розташована літня резиденція королеви Великобританії – замок Балморал, який відкритий для відвідування лише в дні, коли її величність відсутня. Замок Балморал, який було зазначено раніше, було побудовано на честь королеви Вікторії. Вона дуже любила це місце, адже вона була ініціатором створення нового виду тартану (балморальського), з якого було виткано усі килими замку.

У замку Балморал можна стати свідком аутентичного явища, що звичайній людині може здатися дивним. Так вранці функцію звичайного будильника в замку виконує усіма відома шотландська волинка. Рано вранці під вікнами кімнати королеви щодня з'являється волинкар, який пів години грає національну колоритну музику та розважає королеву.

У Великобританії існують річкові естуарії, що означає широкі рукотворні поглиблення, схожі на бухти. Подібні бухти мають річки: Темза, Северн, Хамбер, Клайда, Мерсі та Форт. У таких бухтах розташовані великі порти. Коли відбувається приплив, солоня вода потрапляє через естуарії високо вгору за течією, через що, жителі морських портів використовують питну воду з верхів'їв річок, з підземних джерел або з гірських озерах.

На територіях Уельсу також існує безліч історико-культурних пам'яток, зокрема замок Харлех, який підноситься над кручами в центральному регіоні Уельсу. Також можна відвідати замки Конві, Боумаріс, Кернарфон, Каstell Кох з підймальним мостом. Собор у містечку Сейнт-Девідз XII ст., відомий завдяки тому, що тут було поховано Святого Дейвіда, усім відомого єпископа та покровителя Уельсу [37, с. 5].

Вважається, що найпривабливішими історико-культурним об'єктом Північної Ірландії є Лінії Миру або Стіни миру. Вони являють собою лінії огорожень, що розділяють католицькі і протестантські райони в Північній Ірландії, перші з яких були побудовані за часів розпаду Конфлікту в Північній Ірландії. Ці огороження є результатом масових заворушень 1969 року. Цікавим фактом є те, що одне з огорожень було побудовано вже в 2008 році, з метою мінімізації контакту представників двох цих груп.

У місті Белфаст знаходиться двадцять огорож: Деррі, Портадаун і Лургане. Їх довжина може досягає п'яти кілометрів, а в висоту до шести метрів. Під час будівництва використовувались такі матеріали як: залізо, цегла, сталь. У стінах є ворота, які охороняються поліцією міста.

На цей момент Лінії Миру є відомою світу історичною пам'яткою. Ще з 2008 року існує невирішене питання щодо ліквідації стін з території міста. Багато місцевих жителів, в яких знаходяться такі стіни, стверджують, що стіни сприяють відчуттю безпеки [78].

2.3 Готельно-ресторанна справа

Важливим періодом в еволюції готельно-ресторанної справи Великобританії став період Нового часу, що датується XVI-XIX ст. Цей період напряму пов'язаний із трансформацією європейського економічного стану та культурного життя. В результаті поширення міжнародної торгівлі та розростання сфери зайнятості відбувається швидка еволюція сфери гостинності. З'являється велика кількість закладів розміщення та харчування, відбувається їхня модернізація, вони набувають чітких характерних рис спеціалізації, підвищується рівень якості обслуговування гостей.

У XVI ст. на теренах Європи відбувається активне будівництво придорожніх гостинних дворів і трактирів. Велику роль у збільшенні кількості осередків гостинності став стрімкий розвиток диліжансового сполучення. В ті часи особливо мали попит фахверкові готелі, які розташовувалися при дорогах. Як правило, конструкція даного готелю відрізнялася кам'яним цоколем разом з одно- або двоповерховим каркасом з дерева, саме їх і називали фахверками. Такі готелі, зазвичай, мали однотипне планування: комплекс житлових кімнат знаходився на другому поверсі, з'єднувались галереєю та виходили на внутрішній двір. Цокольний поверх призначався для конюшень, таверн або службових приміщень. Двір будували нагадує конструкцію прямокутника. В цих дворах дуже часто виступали народні театри з виставами. Цікавим фактом, є те, що в майбутньому під час будівництва театрів, у плануванні будівлі зберігалися схеми та форми готельного двору.

XVII ст. починається із зародження цілком нового типу гостинних установ – банкетних дворів та клубів. Банкетні зали комбінували в собі функції закладів для офіційних зустрічей, святкувань та урочистих подій, охочі могли скористатися послугою розміщення, харчування та анімації. Одним з перших банкетних залів заведено вважати «Banqueting House», який було побудовано у Лондоні, з метою проведення прийомів, зустрічі послів, демонстрації театральних спектаклів. З часом у Лондоні збудували конкурентоспроможний інший банкетний зал «Pantheon», який став відомим завдяки своїм грандіозним розмірам, вишуканій архітектурі, оформленню інтер'єру та елітному обслуговуванню гостей [41, с. 82].

Наприкінці XIX ст. на початку XX ст. сфера гостинності зазнала значних змін. Значно зросла кількість гостинних домів, підвищився рівень обслуговування, відбулась модернізація архітектури, запровадили алгоритми обслуговування гостей та стандарти в елементах оздоблення. Тепер готелі відрізнялися за розмірами, умовами проживання та обслуговування. Зародилася тенденція будівництва великих готелів у центрі міст поблизу важливих транспортних розв'язок, вокзалів та магістралей. Старі готелі, які не відповідали новим нормам руйнували, а на їхньому місці часто зводили нові готелі. Значно дорожчі райони великих міст відрізнялись готелями з підвищеним комфортом. У подібні готелі почали відбирати персонал, адже саме в них проживали бізнесмени, політики та митці. Одним з прикладів таких готелів є «Piccadilly», який було відкрито в Лондоні. Він вважався шедевром архітектури, адже там можна було побачити величезний вестибюль, безліч ліфтів, номери з дорогими меблями, декоративні тканини з різних країн світу та дорогу сантехніку [87].

Саме в таких умовах зароджувалася сфера гостинності сучасної Великобританії, яка сьогодні відома на весь світ та має великий попит серед туристів.

Аналізуючи успіх британської гостинності, можна дійти висновку, що країна модернізує свої ресурси, враховуючи сучасні тенденції туристичного ринку, що робить їх актуальними. Одна з найголовніших тенденцій – це екоінноваційні концепції конструювання та організації готельно-ресторанних установ.

Сьогоднішні реалії вказують на те, що тематика «зеленого руху» має стабільний попит серед суб'єктів туристичного ринку. Перш за все, потрібна екоінфраструктура, щоб задовольнити усі вимоги еко-туристів. Щодня, на карті Великобританії з'являються нові готелі та ресторани, які були створені з урахуванням екоінновацій.

Поняття екоготель можна трактувати як екологічно сертифіковане житло, конструювання якого поліпшує стан довкілля шляхом мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище та яке базується в екологічно чистій

місцевості. Отже, під час планування й проектування готельних або ресторанных об'єктів слід приділити особливу увагу екологізації прийнятих рішень, тобто, маючи певні ідеї, їх слід розглянути через призму задоволення потреб своїх гостей й покращення стану довкілля. Серед переваг такого підходу можна виділити:

- створення власного іміджу, орієнтованого на добробут довкілля;
- зменшення загальних витрат гостинного підприємства, завдяки раціональному використанню електроенергії, води та переробки відходів;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства, завдяки використанню технологічних інновацій;
- підвищення екоосвідомості гостей та працівників підприємства.

В Європі існує ряд показників екологізації готельних підприємств, як наприклад:

- використання мийних засобів та засобів для прання, які не містять токсинів;
- текстиль, який використовується підприємством, повинен містити 100% бавовни;
- заборона паління;
- використання тільки відновлюваних енергетичних джерел;
- устаткування виготовлене з перероблення відходів;
- можливість відмовити в заміні використаних рушників задля економії води;
- енергоощадне освітлення;
- надання електроавтомобілів для здійснення трансферу чи прокату;
- забезпечення харчування гостей продуктами, вирощеними на цій місцевості;
- багаторазове використання води з кухні та номерів для саду, де вирощують власні продукти харчування [33].

Найбільш відомим екоготелем є “The Green House”, який розташовується в англійському місті Борнмуті. Раніше це була вілла, яку відновили за будівельними екостандартами та зробили з неї готель. Номерний фонд складає 32 кімнати. В екологічності цього готелю немає сумніву, адже нагрів води відбувається завдяки соняшній енергії, меблі вироблені виключно з дерева, натуральні вовняні килими

та навіть службові автівки, які їздять на кухонній олії. Гостей тут пригощають справжнім крафтовим пивом або органічним вином. Слід зазначити, що в наявності є номери для алергіків. На території готелю знаходиться сад, а через 250 метрів – пляж. Якщо туристи подорожують власним автомобілем, готель забезпечує безкоштовне паркування автомобілів та велосипедів. The Green House пропагує здоровий спосіб життя, через це гості можуть скористатися безкоштовними послугами: спа-процедури, тераса для засмагання, мінігольф, віндсерфінг, веслування на каное та іпотерапія.

Щодо тенденцій класифікації готельних закладів у Великобританії повністю відрізняється від загальноприйнятої. Британія використовує традиційну категорію зірок, але, зазвичай, на фасаді готелів та ресторанів зображено не зірки, а корони. Щоб перекласти мову корон на мову зірок, необхідно від загальної кількості корон відняти одну.

Брендовані мережі готелів все ще популярні на британському ринку, також наявні бюджетні або тризіркові готелі. Великобританія може запропонувати готелі на різний смак. Від всесвітньовідомих загальноприйнятих готелів до концептуальних готельних комплексів з нестандартною архітектурою.

Серед відомих типових готелів можна назвати Hilton, Hotel Inn, Redison Blue та інші [17, с.221]. Одним з найвідоміших готелів мережі Hilton є готель London Bankside, розташований в межах пішої доступності від галереї Тейт та Лондонського мосту. Готель отримав 5 зірок за класифікацією Мішлен. Загальна кількість кімнат 292, включаючи кімнати класу люкс та пентхауси. Серед наявних зручностей, слід виділити зал для організації різних заходів на 750 осіб, площа якого складає 1000 квадратних метрів. Також є критий басейн з підігрівом та ультрасучасна фітнес студія. Готель орієнтується як на діловий туризм так і на сімейний, адже існує ряд кімнат з проміжними дверми для з'єднання двох або більше кімнат. Сучасні дизайнерські рішення європейських майстрів та інженерів дивують кож-

ного відвідувача. Лаконічність, затишність та висока якість мелів значно підвищує рівень готелю.

На території готелю знаходиться відомий OXBO Bankside restaurant з традиційним британським сніданком. Відрізняючою послугою від усіх інших ресторанів є можливість замовити безліч порцій в малій кількості. Зроблено це для того, щоб гість готельно-ресторанного комплексу якнайшвидше обрав улюблену страву. Також OXBO Bankside відомий своїми живими виступами музичних гуртів різних жанрів. Саме різні музичні напрямлення допомагають здобути обізнану аудиторію, які цінують якість послуг, гарну музику та смачну їжу [68].

Серед відомих готелів світових мереж хочеться виділити Holiday Inn в Манчестері. Величезною перевагою готелю є лояльне відношення до інвалідів, яке спостерігається в спеціальному облаштуванні готельної території та інтер'єрної частини. В сучасній гостинній справі неможливо займати перші місця рейтингів без можливості відвідування готелю зі своєю домашньою твариною. Тому, Holiday Inn пропонує спеціальні кімнати для гостей з тваринами, що значно збільшує попит туристів на свої послуги, адже актуальність цієї теми зростає з кожним днем.

В готелі базується ресторан італійського шеф-кухаря Марко Пирр Уайта, який відомий власними кулінарними шоу та безліччю тематичної літератури. Останнім його проектом була телевізійна програма «Мастер Шеф Британія».

Окрім італійської фірмової кухні, Марко пропонує унікальні кулінарні рішення вже традиційної британської кухні, що зароджує інтерес навіть у місцевих жителів. Для туристів, які планують відвідати ресторан, буде корисним знати те, що ресторан працює тільки за попередньою реєстрацією місць.

Актуальність охорони навколишнього середовища зростає кожного року в сучасному готельно-ресторанному бізнесі. Катастрофічно швидке зменшення екоресурсів являється нагальною проблемою британського доквілля. Особливої уваги приділяють таким питанням водних ресурсів, адже запаси питної води зменшується, а забруднення водою збільшується. Другою значущою проблемою

є енергетична складова, адже вона особливо актуальна в готельно-ресторанному бізнесі, кількість споживачів перевищує кількість альтернативних джерел енергії. Також британські вчені прогнозують зміну клімату, що може призвести до природних катаклізмів.

Для гармонічного функціонування готельно-ресторанного бізнесу з навколишнім середовищем, важливе використання принципів збалансованого розвитку в організації роботи. Поширеною тенденцією серед керівників багатьох британських готелів та ресторанів, є усвідомлення необхідності вдосконалення природоохоронних заходів та підвищення конкурентоспроможності, активна екологічна політика та упровадження екологічно орієнтованої програми [8].

Підсумовуючи, можна затвердити, що концепція екологічного підприємства, насамперед, має на меті зменшення негативних явищ між наданням туристичних послуг та природними процесами, й водночас має особливе значення для підвищення конкурентоспроможності готельно-ресторанного бізнесу.

Всебічне дослідження міжнародних трендів британського ресторанного бізнесу дозволило визначити п'ять найважливіших та актуальніших з низки трендів.

Першим трендом готельно-ресторанної сфери є здорове харчування. Щорічно “здоровий” асортимент закладів зростає, багато корисного та дієтичного харчування, дитячого харчування, популярності вегетаріанської та веганської кухонь, страв та напоїв з мінімальною обробкою, екологізації харчування, тренду зеленого кольору тощо. Впровадження нових тенденцій сприяє розвитку британської ресторанної сфери, а саме здоровому способу життя, опікуванню екологією, підвищенню інтелектуального рівня споживачів. Що разу більше споживачів демонструє усвідомлене харчування – слідкує за калорійністю їжі, вміст білків, жирів та вуглеводів тощо. Підтримка здорового харчування підвищує повагу до ресторанного бізнесу Великобританії від багатьох стейкхолдерів, підвищення зв'язків з бізнес-партнерами тощо [76].

Другим важливим трендом у ресторанному бізнесі, який щорічно прогнозує міжнародна організація ВТО є використання місцевої сировини у виробництві страв та напоїв. Світова практика свідчить про все більшу орієнтацію ресторанного бізнесу на використання м'яса, морепродуктів, овочів, фруктів, зелені місцевого виробництва, про підвищення популярності локальних марок вина та пива, регіональних, а також аутентичних кухонь, використання води з місцевих джерел. Використання місцевої сировини вимагає від ресторанного бізнесу передбачає собою встановлення зв'язків та укладання домовленостей з фермерами, сільськогосподарськими виробництвами, регіональними підприємствами харчової промисловості або створення власних господарств та власних виробництв, що значно зміцнить інфраструктуру регіону та сприятливо вплине на індустрію загалом. Британські ресторатори можуть здійснювати оптимізацію винної карти за рахунок використання алкогольних та безалкогольних напоїв вітчизняного та регіонального виробництва, а також за рахунок власного виробництва [53].

Третім стійким трендом є використання нових інформаційних технологій у сфері гостинності. Нові технології зв'язку, додатки до смартфонів, використання iPad – для представлення меню або інформаційних буклетів на стійці реєстрації, використання соціальних мереж для реклами або бронювання місць, залучення нових споживачів, підвищення популярності закладу, використання інформаційних екранів, віртуальних турів, активне розповсюдження віртуальних ресторанних послуг, впровадження автоматизованих систем управління – такі тенденції ефективно зменшують час та сили на виконання певних задач, що насамперед поліпшують робочий процес в цілому.

Четвертим трендом є прояв нових форм партнерства ресторанного бізнесу з багатьма сферами, у першу чергу, зі сферами торгівлі, транспорту. Найбільш ефективною в міжнародній практиці є співпраця з торговельно-розважальними центрами, адже заклади ресторанного бізнесу є точкою зростання та конкурентною перевагою, з автозаправними станціями, супермаркетами. Створення власних

магазинів кулінарії, магазинів напівфабрикатів, що реалізують за рецептами страв, Інтернет-магазинів, ринків фермерської продукції, використання торгових автоматів та ін., з одного боку, є додатковими каналами збуту, а, з другого – засобом залучення нових споживачів. Організація служб доставлення замовлень є найбільш актуальною тенденцією з появою пандемії. Служба кейтерингу також є прикладом ефективної співпраці ресторанного бізнесу зі сферою транспорту [27, с.19].

П'ятий стійкий тренд стосується підвищення популярності ресторанного бізнесу. У міжнародній практиці рівень популярності того чи іншого закладу визначається незалежними експертами у світових, національних та локальних рейтингах, преміях, гідах тощо. Підвищення популярності ресторанного бізнесу у закордонній практиці відбувається завдяки телевізійним програмам, публікаціям у професійних виданнях та в мережі Інтернет, культурним заходам та майстер-класам та активному використанню маркетингових заходів.

Отже, британська ресторанна галузь модернізується з кожним днем, що робить її прикладом для всіх країн світу. Саме такий підхід в організації ресторанного господарства приваблює туристів з усього світу.

Висновки до розділу

Отже, можна дійти висновку, що Великобританія багата як на культурно-історичні, так і на природно-антропогенні ресурси. Королівство має безліч історичних пам'яток, які безпосередньо приваблюють іноземних туристів своєю аутентичністю. Серед природних ресурсів можна виділити багату на мальовничі краєвиди природу, гірські рельєфи, які приваблюють шанувальників екстремального туризму та значна кількість водоймищ, що спонукає розвиток водного туризму. Значна кількість природоохоронних територій та національних парків підтримує розвиток міжнародного туризму.

Слід зазначити, що культурно-історичні ресурси Великобританії мають великий вплив на еволюцію туризму. В країні налічується безліч фортифікаційних

споруд, соборів та міністерств, які виконані в типовому для цієї місцевості готичному стилі.

Державі характерний високий туристичний потенціал та актуальні перспективи розвитку. Вже сьогодні, можна помітити трансформацію британської готельно-ресторанної справи, шляхом впровадження в неї сучасних технологій та філософію свідомого споживання. До того ж, гостинність країни, враховуючи сьогоднішні екологічні проблеми, пропонує альтернативні способи їх вирішення. Можна сказати, що туризм стає більш екологічним та раціональним. Інтеграція цих трендів в організацію роботи та «озеленення» туризму призведе до притоку обізнаних туристів, для яких стан навколишнього середовища важливий аспект в житті.

РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

3.1 Сучасний стан туристичної галузі Великобританії

У сучасному королівстві туризм відіграє важливу роль в економічній, політичній та соціальній сферах. Середній показник доходу від туризму складає 10% ВВП, зокрема, у 2018 році доходи від туризму склали 10,99% ВВП країни (ВВП країни у 2018 році – 2 828,64 млрд. дол. США).

Загальний вклад туризму у ВВП королівства з 2007 року по 2018 рік залишається на рівні 285 млрд. доларів США. Найбільшими показниками у 2007 році (318,8 млрд. доларів США) та у 2018 році (310,9 млрд. дол. США). У 2018 році дохід від туризму зріс на 7,6% у порівнянні із 2017 роком та на 11,4% у порівняння з 2016 роком. Слід відзначити тенденцію зросту статистичних показників з 2010 по 2018 рік [13].

На сьогодні, потоки в'їзного та виїзного туризму в країні розподілені нерівномірно. Динаміка туристичних потоків протягом 2010-2018 років є позитивною, спостерігається приріст обсягу в'їзного туризму на 29% та виїзного туризму на 27% протягом аналізованого періоду.

Кожного року королівство відвідує близько 30 млн. осіб, найбільша кількість туристів була зафіксована у 2017 році, що зіставило 39,21 млн. осіб. Щорічно збільшуються темпи зростання туристських прибутків [64]. Статистиками було зафіксовано, що зростання прибуттів відбулось на 5,4% або на 61 млн. За останній період обсяг туристичних потоків збільшився на 4,8%, а надходження від туристичного сектора на 5,4%.

Якщо дивитися на статистичні показники за весь період, то можна побачити стійке зростання туристських показників. Винятком є показники за 2018 рік, коли загальна кількість туристів дещо знизилася та становила 37,9 млн. осіб. За інформацією державного сайту у 2020 році прогнозується збільшення показника прибуттів до 38,9 млн. осіб, тобто, на 2,6% у порівнянні із 2018 роком.

Фактично ж у травні 2019 року країна прийняла 3,3 млн іноземних туристів, що на 6% менше в порівнянні з річними показниками, після зниження на 8% у квітні. Візити за останні три місяці зменшилися на 5% до 9,4 млн [15]. В період з січні-травні на 2019 рік до Великобританію відвідало 14,3 млн. туристів, що на 3% нижче показника за аналогічний період 2018 року.

Цільова аудиторія туристичних послуг на території Великої Британії – жителі ЄС, що становлять 71% загальної кількості іноземних туристів. Значний попит на британські туристичні послуги мають країни Північної Америки (16%).

Якщо взяти показники туристичного попиту за країнами окремо, то лідерами в якості споживачів британських туристичних послуг є США (10%), Франція (10%), Німеччина (8%), Ірландія (7%) та Іспанія (7%) – країни з високим рівнем життя, враховуючи що чотири із п'яти перерахованих країн розташовані на території Європи [53].

З кожним роком зростає приплив туристів не з Європи, а саме американців. Швидкими темпами зростає потік японських мандрівників. Найчастіше гостями країни є особи вікової категорії 25-34 років, що складає 23% від загальної кількості туристів. Це безпосередньо пов'язано із соціально-економічними аспектами європейського життя, коли у цьому віці людина заробила достатньо коштів на подорож і, водночас, є достатньо мобільною та не прив'язаною до місця проживання родиною та дітьми.

Досить часто країну відвідує вікові категорії 35-44 років (22% від загальної кількості туристів) та 45-54 років (20%), що напряму пов'язане із мобільністю та соціальною активністю. З появою вільного часу після виходу на пенсію та поступовим підвищенням рівня життя європейських пенсіонерів, туристи третього віку, а саме 55-64 років (13%). Туристи вікової категорії 16-24 роки, складають 13%, як правило, подорожують зазвичай з родиною або у складі освітніх турів [73].

Аналіз туристичного трафіку до Великої Британії допомагає визначити цілі туристичних поїздок осіб, які не являються резидентами Сполученого Королівства

до країни. Протягом останніх трьох років серед цілей поїздки до Великої Британії домінують тури вихідного дня (15,1 млн. осіб, або 39,8% у 2018 році) [32].

Сьогодні, одним із ключових мотивів візиту країни залишається відвідування родичів. Близько 11,7 млн. осіб, що складає 31% у 2018 році, відвідали Великобританію саме через родичів та друзів [63].

Окремо слід виділити діловий туризм, оскільки на території королівства зосереджені наймасштабніші світові фінансові та торговельні центри, наприклад: Лондон, Глазго, Ліверпуль та інші. Частка бізнес туризму у 2018 році складала 22,3% від загальної кількості туристів, тобто 8,4 млн. осіб [19].

Головні напрями туристичної діяльності 2018 року включали урбаністичний туризм, відвідування найвідоміших туристичних центрів, відвідування історичних пам'яток, активний, сільський, культурні / музичні / спортивні події, освітній туризм і спортивний та екстремальний туризм [44].

Найчастіше мандрівники долучаються до урбаністичного туризму (55,74%), що включає споживання їжі в ресторані (19,4 млн. осіб), шопінг (21 млн. осіб), відпочинок в пабі або барі (16,355 млн. осіб), побутове спілкування з місцанами (12,4 млн. осіб), відвідування зелених зон, а саме парків або садів (11,9 млн. осіб), відвідування культурних місць, а саме музеїв чи художніх галерей (10.4 млн. осіб), відвідування дискотек в нічних клубах (5 млн. осіб) та відвідування спа та салонів краси (913 тис. осіб) [37, с. 7].

Приблизно 11,87% візитів зосереджено на відвідуванні всесвітньо відомих туристичних дестинацій, як наприклад: відомих пам'ятників архітектури або фортифікаційних споруд (11,2 млн. осіб), міські екскурсії (6,1 млн. осіб), візит до зоопарків, акваріумів або тераріумів (1,3 млн. осіб), відвідування культурних фестивалів (2,1 млн. осіб).

Якщо розглядати окремо статистичні данні відвідування історичних пам'яток (10,64%): замків чи історичних будинків (10,4 млн. осіб), відомих усьому світу споруд (7,7 млн. осіб), дослідження походження (483 тис. осіб) [86].

Щорічно 8,78% від загальної кількості туристів займаються різноманітними видами активного відпочинку і дозвілля. Таких туристів цікавлять прогулянки в сільській місцевості (6,5 млн. осіб), хайкінг, а саме прогулянки в горах (5,9 млн. осіб), активний відпочинок на узбережжі (2,4 млн. осіб), гра в гольф (354 тис. осіб) та риболовля (115 тис. осіб).

До сільського туризму долучаються 6,47%, що складає 5 млн. осіб. Сільський туризм являє собою відвідування сільської місцевості, узбережжя чи пляжів у сільській частині країни (3,8 млн. осіб) та відвідування національних парків (2,5 млн. осіб) [30].

Культурні, музичні, спортивні події привертають увагу 5,89% відвідувачів, включаючи відвідування театрів, опери та балету (3,3 млн. осіб), музичних фестивалів (2,6 млн. осіб), відстежування спортивних подій у прямому ефірі (2,2 млн. осіб), відвіданя фестивалів та тематичних свят (1,1 млн. осіб), вболівання на футбольних матчах (800 тис. осіб), регбі в прямому ефірі (92 тис. осіб), кінні перегони (68 тис. осіб), традиційний крикет (45 тис. осіб) та класичний гольф (18 тис. осіб).

Окрему нішу складає освітній туризм, всього 0,62% відвідувачів, які прибувають до країни з метою вивчення англійської мови.

До Великої Британії 0,62% туристів приїздить, щоб стати учасником спортивного та екстремального туризму: участь у спортивних заходах (707 тис. осіб), водний спорт (водні лижі, катер, вітрильний спорт) (217 тис. осіб), футбол (105 тис. осіб), велоспорт та їзда на гірських велосипедах (57 тис. осіб) [53].

Географія туризму країни можна вважати диверсифікованою. Однак Лондон залишається найпопулярнішим туристичним напрямком Великої Британії. У 2018 році Лондон відвідали близько 19 млн. осіб., що становить 50,3% від загальної кількості туристичного трафіку. Отже, кожен другий турист, що відвідує королівство, обов'язково відвідує її столицю.

Не враховуючи Лондона, головними туристичними центрами є Лотіан (2,4 млн. осіб), Великий Манчестер (1,6 млн. осіб), Західний Мідленд (1,4 млн. осіб) та Кент (1,1 млн. осіб) [54].

Такий розподіл туристичних потоків насамперед пов'язаний, з тим, що країна користується глобальною мережею зв'язку, сконцентрованою в серці Великої Британії, у Лондоні.

Минулого року понад 100 країн мали прямі повітряні сполучення до Великої Британії. У 2019 році 76% відвідувачів прибули до Великої Британії повітряним транспортом [71].

Мандрівники, які не відмовляються від повітряного транспорту, майже рівномірно розділились між тими, хто подорожує на поромі (13%) або використовує «Євротунель» (11%).

За офіційними статистичними даними, на сучасному етапі можна побачити такі тренди у виборі подорожі:

- половина туристів торік бронювали подорожі та житло окремо, інша половина – як комплексний тур;
- туристи з далеких країн частіше за все бронюють поїздку у вигляді комплексного туру, а європейські туристи резервують транспорт та житло окремо;
- приблизно 64% усіх бронювань було здійснено безпосередньо через організатора послуг, а інші 36% – через третіх осіб;
- більша частина усіх готельних бронювань, а саме 53%, було здійснено напряму в готелях, а менша половина – за посередництвом агентів або сайтів агрегаторів;
- за статистикою, продукти, які частіше всього купуються перед поїздкою саме до Великої Британії, – трансфер від або до аеропорту (36%) та квитки на туристичні атракції (31%) та театральні, музичні, концерти (30%) [38, с. 856].

Слід зазначити, що більшість візитів до Великої Британії того року не включали візит до іншої країни під час подорожі, 13% – або 4,2 млн. включало відвідування інших країн.

Туристи з Мексики, Австралії та Бразилії, скоріш за все, до відвідування Великої Британії подорожують іншою країною. Країни східної частини Європи, такі як: Угорщина, Румунія, Болгарія та Польща, займають перші місця в рейтингу королівства, так і після виїзду з нього.

Вивчаючи статистичні данні сучасного туристичного стану та SWOT-аналіз, можна дійти висновку про зростаючий туристичний потенціал країни. Стійкі перспективи є запорукою успіху туристичного інтересу до Великобританії, адже королівство має величезну культурну спадщину та природні ресурси для цього.

Результати SWOT-аналізу представлено в матриці у таблиці 1.1.

Strengths (Сильні сторони)	Weaknesses (Слабкі сторони)
Привабливий образ країни на сучасному світовому туристичному ринку.	Відсутність міцних туристичних зв'язків з країнами, які розташовані набагато далі від Європи.
Підвищена популярність серед жителів країн ЄС та Північної Америки.	Попит туристів на нехарактерні для країни види туризму.
Особисті зв'язки населення королівства з населенням ЄС, що сприяє подорожам з метою відвідання друзів та родичів.	Характерний клімат, який негативно впливає на загальний рівень туристичної привабливості напряму.
Постійне інвестування державного майна в туристичну галузь країни.	Негативний вплив Brexit на туристичну сферу Сполученого Королівства

Strengths (Сильні сторони)	Weaknesses (Слабкі сторони)
Високий рівень розвитку урбаністичного, сільського, активного, спортивного та екстремального туризму.	Висока плата оподаткування житла та харчування для туристів.
Вигідне та якісне транспортне сполучення між країнами ЄС та Великобританією.	Складний візовий режим.
Модернізація закладів готельно-ресторанної сфери та реорганізація їх роботи.	Прогресуюча конкуренція, через виникнення нових туристичних центрів.
Високий рівень підготовки кваліфікованих кадрів	

Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
Поширення туризму серед нових вікових категорій, таких як підлітки та пенсіонери.	Припинення інвестування в туризм з боку ЄС.
Зменшення цінової політики на відпочинок в країні задля підвищення туристичної привабливості.	Обмеження на сполучні авіарейси з країнами ЄС.

Opportunities (Можливості)	Threats (Загрози)
Розвиток нових видів туризму, таких як: індустріальний, активний, спортивний, екотуризм та інші.	Вплив Brexit на на політику у галузі захисту прав споживача та збільшення податків.
Активне залучення туристів з країн, які не являються членами ЄС.	
Організація стратегічних інтернаціональних альянсів.	
Зменшення податків.	
Розвиток туризму периферії.	
Спрощення процесу з отримання туристичної візи.	

Конкретний SWOT-аналіз свідчить, що завдяки своїй привабливості, географічному розташуванню, соціально-економічному розвитку та державній підтримці туристичної галузі, Великобританія формує впевнені сильні сторони.

Королівство має низку потенційних можливостей розвитку туризму, починаючи з розвитку нових форм та видів туризму, зацікавлення нової аудиторії, розширення географії туризму в країні, закінчуючи акцентуванням уваги на внутрішньому туризмі.

Серед потенційних можливостей, хочеться виділити організацію стратегічних інтернаціональних альянсів. Яскравим прикладом є той факт, що туристи з Франції, Іспанії, Німеччини та США формують 1/3 усього трафіку грошей з туризму. Велика Британія втратила описані вище ринкові частки у 2006 році. Для того щоб отримати ринкову частку, галузь повинна створити стратегічне партнер-

ство з найбільш конкуруючими сторонами. Туристична індустрія не має жодних обмежень, адже можна створити міцні та надійні відносини з іншими приватними компаніями різних сфер та створювати власні програми туристичного партнерства [46].

Зменшення рівня податків, також є досить таки вірогідною можливістю. Країна потребує податкового реформування, що передбачає собою зменшення податків для туристів. Уряд повинен розділити фінансування туристичної галузі з приватними підприємствами.

Однією з найвагоміших можливостей, це спрощення процедури отримання туристичної візи. Оплату за туристичну послугу потрібно зменшити для створення конкурентоспроможної ціни на світовому туристичному ринку. Це призведе до максимізації розвитку туризму, витрат та тривалості перебування туриста в країні.

Слабкі сторони туризму, полягають в значному рівні фрагментованості туристичної інфраструктури та конкуренції на глобальному туристичному ринку, а також в проблемах державного туристичного регулювання (оподаткування, отримання візи).

Потенційними загрозами туризму Великобританії є наслідки політичного питання Brexit та процесу домовленостей між двома сторонами.

Отже, до головних потенційних напрямків розвитку туризму Великобританії належать розвиток сучасних видів та форм туризму, підвищення привабливості для нових вікових груп, концентрація ресурсів розвитку на внутрішньому туризмі, інтернаціональне партнерство у сфері туризму, зниження податків та спрощення бюрократичної частини процесу отримання туристичної візи.

У 2017 році британський уряд створив стратегію туристичного розвитку в країні, яка мала назву «Tourism Sector Deal: Informing the Long-Term Tourism Strategy for Britain». В основі стратегії порушено наступні питання, що стоять перед туристичним сектором королівства [10, с. 175].

Одним з нагальних питань є створення туристичних зон. Опрацьовуючи інформацію про економічні зони, що вказують на потенціал для створення інноваційного та актуального продукту за допомогою місцевого керівництва. Партнерство та співпраця відіграють важливу роль в економічному житті країни. Важливим є той факт, що створення туристичних зон повинно фінансуватись державою та приватними підприємствами. Туристичні зони будуються, як правило, навколо вже існуючих транспортних вузлів.

Уряду необхідно створити умови для підготовки кваліфікованих кадрів, які згодом зможуть працювати в туристичних організаціях, місцевих школах та коледжах, задля додаткової підтримки ринку праці. Щоб забезпечити надійні зв'язки між сферами освіти та туризму, забезпечити стійку економіку, потрібен інвестиційний трафік. Тобто, фінансовий вклад, який зменшить вплив загроз та слабких сторін ринку, що поліпшить загальний стан індустрії в країні та відносно міжнародної арени.

Створення туристичних зон надає можливість локалізувати цифрові плани, які допомагають малим та середнім підприємствам вийти на нові ринки та досягти сталого розвитку.

В наші дні, все частіше можна побачити продаж туристичного продукту в Інтернеті. За статистичними даними, у 2019 році 85% усіх бронювань в напрямку Великої Британії було здійснено в Інтернеті [15]. Користувачі Інтернету, серед яких половина подорожує, зробили його важливим маркетинговим інструментом, адже популярним контентом є фото та відео з мандрівок. Якщо розглянути це питання в глобальному масштабі, то можна ствердити, що найбільший вплив на вибір дестинації має побутове спілкування, тобто розмова з друзями та сімейним колом. Надання туристам такої можливості, як ділитися власним досвідом у соціальних мережах, що дозволяє вам напряму взаємодіяти з потенційними відвідувачами тієї чи іншої дестинації.

Один з найбільших і найстаріших туроператорів світу британський Thomas Cook в 2019 році оголосив про закриття через банкрутство. За межами країни залишилися близько 150 тисяч британських туристів, яких влада евакуювала за власний кошт.

Агенція Thomas Cook давно заявляло про скрутне фінансове становище, пояснюючи це різними причинами – від складної політичної та економічної ситуації на деяких курортах, як наприклад, в Туреччині, через якого британці нібито почали масово відмовлятися від подорожей. В травні компанія повідомила про втрату 1,5 млрд фунтів стерлінгів за першу половину року.

Експерти стверджують, що реальна причина банкрутства компанії полягає в тому, що вона не встигла пристосуватися під нові цифрові реалії: Інтернет і популяризацію бюджетних авіакомпаній, авіакомпаній-лоукостерів і онлайн-агрегаторів, що зробили відпустку дешевше і доступніше, ніж будь-коли раніше, і Thomas Cook зіткнулася з сильною конкуренцією.

Також керівництво компанії використовувало явно застарілі розв'язання проблеми: попри зростання продажів турів в інтернеті, туристичне агенція Thomas Cook вкладала гроші у відкриття нових офлайн точок продажів, що не є актуальним в сучасних реаліях та не відповідає тенденціям туристичного ринку.

Поширення в суспільстві мультимовних онлайн-послуг, які б базувались на сучасних технологіях електронних служб, що значно спростило б процес подання документів на візу. Електронні портали з такими онлайн-послугами набагато прискорять процеси перетину митного кордону, зробивши вашу подорож більш комфортною та простою. Такі технології як для отримання віз або її скасування, надасть додаткові можливості для контролю службам безпеки та відіграє функцію агрегатора. Це дає чітке уявлення про попит відвідувачів, або навпаки, зони які не мають попит будуть аналізуватися ретельніше, задля їх модернізації або роботи над помилками. Також ,подібний метод збору даних значно допоможе оцінити можливості зростання туристичного потенціалу та відкриє нові горизонти у

вигляді нових ринків, зробивши легшим отримання віз на 2 або 10 років для основних ринків [75, с. 15].

Також у 2019 році уряд Великобританії опублікував Індустріальну стратегію розвитку туристичного сектору, оригінальна назва якого: Industrial Strategy Tourism Sector Deal: Building a world-class experience economy[84]. Її основна мета націлена на ряд заходів які позитивно вплинуть на розвиток туристичної сфери країни до 2025 року. Ідея стратегії полягає у створенні довгострокових партнерських відносин між туризмом країни та урядом. В результаті чого, очікується підвищення продуктивності та збільшення заробітної плати у туристичному секторі королівства.

Стратегія передбачає, що туристичний сектор завжди базується на сучасних технологічних інноваціях, включаючи усім відомі вебсторінки для бронювання транспорту або розміщення. Ця стратегія надає можливість обміну статистичними даними малому та середньому бізнесу з великими туристичними підприємствами. Результатом є краще розуміння потреб споживчі та забезпечення більш ефективного функціонування індустрії.

Стратегія трактує, що створення нових робочих місць та збільшення доходів на одну особу, здатні підвищити рівень якості роботи. Туристичний сектор формує в собі близько 1,6 мільйона від загальної кількості робочих місць Великобританії, що дає можливість працевлаштування на території всієї держави [61].

Передбачається, що туристична галузь має залучати, навчати та утримати кваліфікованих робітників. Відповідальна за контроль навчального процесу установа, новостворена Рада з питань готельних і туристичних навичок під керівництвом Гранта Херна. Він являється колишнім генеральним директором однієї з найбільших приватних корпорацій, які були залучені в готельний бізнес «Travelodge». Мається на увазі, що Рада буде слідкувати за проходженням стажування кваліфікованих кадрів. В планах уряду, навчати понад 20 тис. студентів на рік до 2025 року [44]. На 2020 рік туристичний сектор королівства проводить ве-

лику кампанію з метою утримання та найму робітників на суму 1 мільйона фунтів стерлінгів, щоб наочно продемонструвати молодому поколінню, що туризм може бути кар'єрою життя.

Створення такої стратегія має на меті покращення загального стану туристичної сфери Великобританії та залучення інвестиційних портфельів від імені державного та приватного секторів. Значних інвестицій очікує транспортний сектор, адже планується, що до 2025 року відсоток відвідувачів зросте на 23% і дозволить Великій Британії залишатися одним із світових лідерів на глобальному конкурентному ринку. Також плануються інвестиції в готельну інфраструктуру до 2025 року, з метою збільшення загального номерного фонду країни на 130 тис. готельних номерів, з них 75% будуть розташовані за межами столиці. Проінвестують сектор тематичних мандрівок по всій країні – від англійського узбережжя – найдовшого прибережного шляху на Землі – до нового студійного туру за мотивами легендарного серіалу «Гра престолів» Північною Ірландією. Прогнозується збільшення наявного асортименту туристичного продукту королівства та його актуалізація [63].

Уряду Великої Британії активно працює над питаннями міжнародного ділового туризму. Вони бажають створити імідж країни ділового туризму, шляхом створення органічного середовища для ділових туристів, що дозволить країні зберегти власну позицію в якості провідного місця проведення інтернаціональних ділових заходів у Європі. Влада хоче бачити Британію місцем підходящим для туристів рідних категорій. В планах у британського уряд скликати конференцію, щоб поділитися новітньою практикою та домовитись щодо умов стратегії поєднання бізнесу та ділового туризму. Британська туристична адміністрація вважає за потрібне створення нового простору на своїй вебсторінці, для швидкого надання туристам необхідної інформації про доступність туристичних послуг.

У Великій Британії туристичну галузь формує близько 200 000 малих і середніх підприємств, які часто дуже потребують підтримки, починаючи з

труднощів, пов'язаних із розуміння міжнародних ринків до переходу в цифрову систему [36, с. 149]. Зараз, Британська туристична адміністрація надає широкий спектр підтримки малого та середнього бізнесу. Цю підтримку можливо поширити завдяки новій туристичній біржі – платформі бізнес-для-бізнесу, яка з'єднувала б туроператорів та туристичних агентів із світовими дистриб'юторами. Таким чином, у нових альтернативних шляхах розвитку туризму, ключову увагу слід приділили таким аспектам, як промоція країни як туристичного напрямку та бренду, підвищення продуктивності та дохідності туристичного ринку, створення нових робочих місць та підвищення ефективності кваліфікованих кадрів, а також просування актуальних туристичних напрямів на території країни.

Очевидно, що перераховані вище стратегії створювалися, враховуючи особливості розвитку туризму в сучасних реаліях, перспективи розвитку туристичного сектору, що розглядається урядом країни як ключові чинники, що впливають на формування стратегії. Зокрема, важливим для розвитку туризму Великої Британії є створення туристичних зон на розвинених економічних зонах та залучення державних і приватних фінансів, що створять умови для кращої підготовки спеціалістів туристичної справи, різнобічне використання сучасних інформаційних технологій для ефективного обслуговування туристів, збір та організація статистичних даних клієнтів, створення мультимовних вебресурсів для спрощення процедури отримання візи, створення електронного Центру даних про туризм для надання даних про особливості розвитку ринку малому бізнесу, державне та приватне інвестування у інфраструктуру туризму та розвиток бізнес-середовища.

Підсумовуючи, можна з впевненістю затвердити, що потенційні сильні сторони Сполученого Королівства напряму пов'язані із привабливим образом самої країни та державною підтримкою галузі, а також географічним положенням та її соціально-економічним розвитком. Слабкі сторони туризму є логічним результатом низького рівня фрагментованості туристичної інфраструктури та високою

конкуренцією на глобальному туристичному ринку, а також із труднощами державного регулювання. Перед туризмом Великої Британії постає ряд певних загроз, основна частина яких має зв'язок з Brexit та являються потенційними змінами, які були викликані ним. Відповідно, розвиток нових форм та видів туризму та залучення нової аудиторії нових вікових категорій, розширення географії туризму, концентрація ресурсів на внутрішньому туризмі, міжнародне партнерство в глобальній та місцевій туристичній сферах, зменшення податків та спрощення процесії отримання туристичної візи.

Перспектива розвитку туризму Великої Британії полягає в:

- просуванні країни в якості туристичного напрямку;
- підвищенні продуктивності і дохідності вітчизняного ринку туризму;
- створенні нових робочих місць та підвищенню ефективності роботи кваліфікованих кадрів;
- просуванні певних туристичних напрямів на власних територіях;
- створенні туристичних зон;
- підготовці кваліфікованих робітників для ефективної роботи в туристичних організаціях та місцевих навчальних закладах;
- використанні сучасних інформаційних та технічних технологій (бронювання, збирання статистичних даних, отримання візи, інформування малого та середнього бізнесів);
- інвестуванні зі сторони держави та приватних підприємств туристичної інфраструктури;
- створення органічного бізнес-середовища.

3.2. Вплив Brexit на сферу туризму: загрози і перспективи

Відомо, що Велика Британія не з першого разу приєдналася до процесу економічної інтеграції в рамках Європейських співтовариств. Однак, попри те, що саме зі сторони Великої Британії була ініціатива щодо членства в об'єднаній

Європі, вже через два роки після вступу до ЄС, що датується 5 червня 1975 року, Лондон вперше підняв питання про членство країни в ЄС на загальнонаціональному референдумі.

Велика Британія увійшла до ЄС на спеціальних умовах, які вона весь час відстоювала надалі, відсторонюючись від великої кількості інтеграційних процесів [20, с. 33]. Вже в 1984 році уряду під керівництвом М. Тетчер після чотирьох років переговорів з Брюсселем домовились про зменшення внесків країни до спільної європейської казни, а у 1989 році відмовилися підписувати Хартію Європейського Співтовариства про основні соціальні права працівників. Увійшовши до складу ЄС, країна, в прямому сенсі, продовжувала вікові традиції британської геополітики, не концентруючись на ідеї політичної консолідації Європи.

Початок 90-х років у Сполученому Королівстві зароджується євроскептична партія. Під час виборів до Європарламенту в період 2005 року євроскептична партія займає лише третє місце, вже у 2009 році – друге, а з часом, у 2014 році стає лідером, набравши 27,5% від загальної кількості голосів [14].

У 2016 році британський уряд офіційно заявляє про неактуальність Євросоюзу як такого і необхідності виходу країни з європейського партнерства якомога швидше. Уряд ініціював національний референдум про вихід Великої Британії з Європейського Союзу, щоб підкріпити свої твердження діями. Питання про національну та економічну незалежність Сполученого Королівства зародилося давно, ще до створення єдиного загальноєвропейського простору у вигляді ЄС. Важливим фактом є те, що під час підписання договору про вступ країни в ЄС, Велика Британія відмовляється брати участь в Шенгенській угоді та переходити на євро, тим самим зберігши свою національну валюту – британський фунт. Сама ідея економічного і політичного контролю інших країн союзу над Королівством багатьом не сподобалась.

За результатами голосування прихильники виходу з союзу набрали 51,9% і перемогли на референдумі, тим самим надали владі країни повне право на вихід з

ЄС [62]. Парламент Сполученого Королівства доручив процедуру виходу з ЄС новому прем'єр-міністру Терезі Мей. Королева підписала указ про початок політичного процесу Brexit, відповідно до статті Лісабонської угоди. Саме в цій угоді прописані усі умови та інструкції, що стосуються виходу країни з Євросоюзу. У березні 2017 року було відправлено спеціальні документи до Брюсселя [31].

Туристичний сектор є надзвичайно фрагментованим, з великою кількістю малих підприємств. За оцінками британської влади, в британській туристичній індустрії нараховується близько 130 тисяч бізнес-структур, з них 80% проводять грошовий обіг не менш ніж 250 тис. фунтів стерлінгів на рік [50, с. 4].

Така ситуація в індустрії призвела уряд до усвідомлення необхідності вкладення інвестицій для підтримки та розвитку туризму як вдома, так і за кордоном. Урядові структури, які було створено при Міністерстві культури, несуть першочергову відповідальність за туристичну індустрію, допомагають контролювати діяльність великої кількості малих та середніх підприємств в сфері гостинності, тим самим забезпечуючи допомогу і раду, заохочуючи вищі стандарти і розвиваючи стратегію вдосконалення на майбутнє. Забезпечуючи безперервну роботу Центрального інформаційного пункту, уряд допомагає іноземним туристам отримати необхідну інформацію для безпечного та комфортного перебування в країні.

У Великій Британії діє п'ять урядових туристичних управлінь, таких як: Британська Туристична Адміністрація, Англійська Рада Туризму і туристичні управління Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії. Північно-Ірландське туристичне управління було створено завдяки Акту розвитку туристських перевезень ще 1948 року, всі інші – Актом розвитку туризму, який датується 1969 роком [83].

Уряд дає Туристичним управлінням субсидії у формі грантів. Кількість грантів формується з розрахунку на душу населення певного регіону. Англійська рада туризму отримує набагато менше субсидій на душу населення, в порівнянні з Шотландським і Уельським управлінням. Це можна пояснити тим, що туристська

індустрія в Англії добре розвинена і їй не потрібний той же рівень допомоги, що в Уельсу, Шотландії та Північній Ірландії.

Насамперед, підтримка туризму не обмежується підтримкою урядових туристичних управлінь. Міністерстві культури, ЗМІ і спорту (DCMS) щорічно інвестує 1 млрд. фунтів стерлінгів в культурно-спортивний фонд Великої Британії, що йде на користь сучасному туризму. Окрім того, англійські місцеві органи влади на постійній основі витрачають на промоцію туризму 75 млн. фунтів стерлінгів на рік, уельські – 5 млн. фунтів стерлінгів на рік, а шотландські – 7,4 млн. фунтів стерлінгів [47].

Дивлячись через призму туризму на цю ситуацію, зараз дуже важко стверджувати, який вплив буде мати Brexit на британський в'їзний, виїзний та внутрішній туризм у коротко- та довгостроковій перспективі. Туристичні асоціації ABTA та Tourism Allian, займалися дослідженням як до референдуму, так і після нього. Мета досліджень полягала в визначені найбільшої сфери впливу, а також зрозуміти думки та почуття учасників процесу надання туристичних послуг. До того ж, ЗМІ та соціальні медіа також проводили соціальні опитування з подібною метою.

Як і прогнозувалося, британський соціум поділився на два табори. Одна сторона стверджує, що Brexit, ймовірно, спричинить великі проблеми британському туризму. Інші, своєю чергою, вважають, що ми живемо в глобалізованому суспільстві, що є початком глобалізації послуг, використовуючи глобальні логістичні ланцюги та високомобільне населення. Наявний брак кваліфікованих кадрів внаслідок виходу Великої Британії з ЄС будуть заповнені ресурсами інших регіонів світу.

Аналізуючи ситуацію, можна дійти припущення, що Brexit може призвести до створення більших бар'єрів між Великою Британією та ЄС, зробивши більш складним перетин кордону для туристів і, кінець кінцем, перешкоджаючи в'їзду іноземних туристів на території королівства та виїзду з нього.

Слід пам'ятати, що Велика Британія часто використовується туристами, які не мають паспорт члена ЄС, як транзитний пункт до інших європейських країн, що складає 13% від загальної кількості подорожуючих. Особливо це стосується туристів із США[26]. Ринок може бути втрачено навіть через незначне ускладнення авіа зв'язків.

Комітетом з цифрових питань, культури, засобів масової інформації та спорту Великої Британії було встановлено, що втрата інвестувань з боку ЄС для британських туристичних районів та організацій управління DESTINACIAMI після Brexit може бути втрачено. Інвестування країн ЄС підтримувало розробку новітніх маркетингових стратегій для туристичних районів, а також сприяло відродженню деяких історично нерозвинених туристичних зон. Британський уряд гарантує фінансування з боку ЄС включно до кінця 2020 року, але майбутня доля фінансування невідома[23].

Основа сфери захисту споживачів підпадає під регламент ЄС. Уряд Великої Британії обіцяв перенести деякі із засобів захисту прав споживачів ЄС до Великої Британії після Brexit, але в більшості випадків взаємні права споживачів Великої Британії в ЄС все ще регулюються згідно з угодою ЄС. Права споживачів, на які поширюється законодавство ЄС:

- регулювання політики мобільного зв'язку, а саме роумінгу між Великою Британією та ЄС;

- директива про комплексні поїздки захищає споживачів ЄС у разі неплатоспроможності їх туристичного агента під час їх відпустки. Досі існує певна дискусія щодо того, чи буде «взаємне визнання» режимів фінансового захисту в різних державах ЄС, забезпечене цією Директивою, після Brexit;

- директива про права споживачів забезпечує широкий захист споживачів у ЄС, включаючи прозорі ціни та 14-денне право відмови від багатьох покупок товарів та послуг. Часто законодавство Великої Британії виходить за рамки прав,

встановлених законодавством ЄС, і вони, ймовірно, залишаться для туристів з ЄС, які відвідують Велику Британію після Brexit. Але не ясно, чи будуть гарантовані взаємні права громадян Великої Британії та ЄС після Brexit;

- загальноєвропейська карта медичного страхування (ЕНІС) доступна для всіх громадян ЄС і надає право отримувати медичні послуги на території будь-якої країни ЄС. Закон про охорону здоров'я на 2017-2019 роки (внесений урядом до Палати громад 29 листопада 2018 року) прагне створити основу для нової домовленості, яка дозволить продовжувати схему ЕНІС за умови виходу Великої Британії з ЄС.

Європейський спільний авіаційний простір (ЕСАА) – це внутрішній авіаційний ринок ЄС, що дозволяє авіакомпаніям, зареєстрованим у Великій Британії, без обмежень літати до інших країн-членів ЕСАА, і навпаки. Це робить авіаперельоти між країнами-членами ЄС простими для операторів і дешевими для споживачів. Brexit може означати більше обмежень на рейси між Великою Британією та іншими країнами ЄС, що потенційно збільшуватиме складність для операторів та підвищення цін для споживачів. Однак уряд Великої Британії постійно заявляє, що може бути укладена угода про повітряний транспорт з ЄС, що забезпечить постійний зв'язок між Великою Британією та ЄС [78, с. 21].

Туристична галузь Великої Британії значно сильніше залежать від людей з інших країн ЄС [82], ніж решта економіки в цілому. Отже, якщо Brexit призведе до зниження рівня міграції з ЄС до Великої Британії та зменшення кількості працівників з ЄС, це матиме непропорційний вплив на туристичний сектор Великої Британії. Якщо ключові позиції не вдасться заповнити, можливо, ці ролі будуть виконувати працівники з Великої Британії. Але може виявитися, що ці вакансії заповняться не так легко, що викличе підвищений попит на працівників галузі туризму і підвищення заробітну плату у цій сфері, що призведе до більш ви-

соких витрат для внутрішніх та іноземних відвідувачів Великої Британії, а отже, може зробити Велику Британію менш бажаним туристичним напрямом [78, с. 21].

Однак, попри виклики, поставлені Brexit, наявні також нові можливості, які викликані цим явищем. Зокрема, це залучення туристів з країн, які не є членами ЄС – Велика Британія вже користується популярністю серед туристів з країн, які не є членами ЄС, але Brexit надає можливість більш ефективно використовувати ці ринки. Велика Британія здобуває популярність на таких ринках, як Австралія та Канада, і співпрацює з більш широким колом урядових департаментів, щоб продати свій туристичний продукт [57].

Окрім того, з часу проведення референдуму за вихід із ЄС у червні 2016 року фунт стерлінгів втратив близько 18% своєї вартості відносно долара та 15% від вартості відносно євро. Послаблення фунту означає, що іноземним туристам стане більш вигідно відвідувати Велику Британію, що потенційно може зробити Велику Британію більш привабливим місцем для міжнародного туризму [78, с. 19].

Туризм вихідного дня також може розвиватися. Якщо Brexit створить більш складні вимоги до подорожей для туристів з Великої Британії, які відвідують ЄС, можливо, внутрішній туризм стане більш популярним. Дані свідчать про те, що невизначеність щодо потреб у подорожах підвищила інтерес до внутрішнього туризму як альтернативи вихідним у країнах Європи [60]. А дослідження Всесвітньої ради з подорожей і туризму свідчать, що внутрішній туризм зростає більш швидкими темпами, ніж міжнародний, з початку 2017 року [59]. Більш слабкий фунт (що, як правило, робить подорож менш доступними подорожі за кордон для жителів Великої Британії), також може сприяти підвищенню популярності внутрішнього туризму [78, с. 19].

Як уже зазначалося, зайнятість у галузі туризму значною мірою залежить від працівників з інших країн ЄС. У всій економіці Великої Британії 7% працівників – громадяни ЄС. У двох найбільших галузях туризму ця частка набагато вища: 12% у галузях харчування та напоїв, а 19% – у сфері розміщення. Ця залежність від

працівників з інших країн ЄС може дати можливість більшої зайнятості громадян Великої Британії в туристичних галузях, якщо міграція з ЄС до Великої Британії впаде після Brexit [78, с. 19]. Таким чином, аналіз сучасного стану розвитку туристичної галузі демонструє незначне зниження туристичного попиту у порівнянні з попередніми роками (37,9 млн. туристів станом на 2018 рік). Однак Велика Британія досі залишається одним із найбільш популярних туристичних напрямів у світі, зокрема, через особливі історію, культуру та природні умови.

Основні споживачі туристичних послуг на території Великої Британії – жителі європейських країн, зокрема, Франції (10%), Німеччини (8%), Ірландії (7%) та Іспанії (7%). Одним із наймасштабніших туристичних ринків для Великої Британії також є США. В цілому, країну відвідують працездатні особи у віці 25-34 років задля проведення туру вихідного дня. Серед основних напрямків туристичної діяльності можна виділити: міський туризм, відвідування найбільш відомих туристичних дестинацій, екскурсії історичними пам'ятками, активний відпочинок і дозвілля, культурні або спортивні події, освітній та спортивний туризм, екстремальний туризм та сільський туризм. Безсумнівно найпопулярнішим туристичним центром країни залишається Лондон; Також до основних туристичних центрів королівства є Лотіан, Великий Манчестер, Західний Мідленд та Кент.

У 13% випадків турист, що подорожує Великою Британією, планує відвідати під час своєї поїздки відвідати щонайменш ще одну європейську країну. Індустрія туризму є надзвичайно фрагментованою, з великим рядом малих підприємств, тому уряд активно фінансує в туризм. Субсидіювання надається за кількістю населення відносно регіону. Загалом, незважаючи на деякі негативні тенденції, туризм завжди був і залишається перспективним напрямом розвитку економіки Великої Британії. Вихід Великої Британії із Європейського Союзу передбачає як нові виклики, так і нові можливості для туристичної галузі. Зокрема, виклики пов'язані із розривом зав'язків між королівством та країнами Європейського Союзу. Ще одна потенційна загроза, це створення більш формальних бар'єрів між Великою

Британією та ЄС у плані вільного перетину кордонів. Також слід усвідомлювати, що можлива втрата фінансування з боку ЄС для туристичних районів та туристичних організацій, проблеми у галузі прав споживачів (вартість роумінгу, страхування на випадок банкрутства туристичного агента, відмова від товарів та послуг протягом 14 днів після замовлення, проблеми із визнанням європейського страхування), підвищення вартості авіаквитків, підвищення вартості послуг через втрату мігрантів як робочої сили в галузі туризму.

Британія втратить право голосу в найвищих політичних органах ЄС, що призведе до зниження політичної сили та значущості. На картах ЄС Великобританію означатимуть сірим кольором - так в Євросоюзі відмічають країни, які не входять до складу об'єднання. Також, буде знято усі британські прапори в установах Європейського Союзу. Ці символічні жести відбивають перший етап негайних наслідків Brexit для Лондона, адже Британію виключать зі складу Європарламенту, Ради ЄС і усіх інших політичних органів Євросоюзу. Британським диплом і єврочиновникам буде заборонено доступ до внутрішніх інформаційних баз ЄС. Серед них мережа дипломатичної комунікації між 139 делегаціями ЄС в усьому світі, бази законодавчих ініціатив і внутрішніх службових записок Євросоюзу. До того ж свої повноваження втратять усі 73 британських євродепутата. Вільні місця в Європарламенті буде розподілено серед інших країн-членів ЄС, що залишилися у складі. Раду ЄС теж залишить британські політики, куди досі входить 28 міністрів від усіх країн союзу.

Втім, роботу представництва Великобританії у Брюсселі (так зване UKRep) буде продовжено, проте перед будівлею зникне прапор ЄС. В цілому ж втрата британських голосів може зробити чималий вплив на те, які рішення тепер будуть підтримані в Євросоюзі. Ці рішення напряду впливають на туризм Великобританії. Особливо це стосується Ради ЄС, де рішення приймає кваліфікована більшість, проте заблокувати будь-яке з них можуть чотири члени Ради, що представляють як мінімум 35% населення ЄС. У багатьох випадках

Британія так і поступала разом з іншими своїми союзниками (найчастіше серед них були Німеччина, Ірландія, Нідерланди, а також країни Скандинавії і Балтії). Після виходу Сполученого Королівства, великої ліберальної північної країни, баланс сил в ЄС буде кардинально змінено. Її союзники, а це країни Північної Європи та Нідерланди, без Великобританії втратять близько 12% впливу своїх голосів у Брюсселі, а південні держави отримають важливішу роль. Тобто, можна з впевнено ствердити, що Brexit негативно впливає не тільки на ініціатора, а й на інші держави. Загалом, цей вплив поширюється на усі галузі економіки, внутрішньої та зовнішньої політики, зокрема й на туризм.

Наступна загроза пов'язана з безпекою Сполученого Королівства, адже Brexit ускладнить міжнародну співпрацю у боротьбі з тероризмом і пошуку злочинців. Доступ до баз даних ЄС у сфері боротьби із злочинністю Великобританія буде мати лише на перехідній період - до кінця 2020 року. Мається на увазі дані перетину меж, персональна інформація пасажирів літаків, дані про реєстрацію транспортних засобів, бази відбитків пальців і профілів ДНК і т. д. Надалі Британію чекає узгодження окремих домовленостей про налагодження співпраці з ЄС в області безпеки. Саме тому багато експертів з безпеки, включаючи лондонський Королівський Об'єднаний інститут оборонних досліджень, побоювались, що Brexit ускладнить європейську і міжнародну співпрацю у запобіганні терактів і упійманні злочинців. Скоріш за все, Британії доведеться надавати запит на надання інформації з баз даних ЄС у кожному конкретному випадку, що значно відрізняється від цілодобового швидкого доступу до серверів. Звичайно рівень безпеки в країні це один з пріоритетних критеріїв під час вибору туристичного напрямлення. Можна дійти висновку, що загроза безпеки країни – це загроза туризму.

Загрози для європейської співпраці у сфері освіти і науки, можуть знищити легендарний освітній туризм в Британії. Також існує можливість браку кваліфікованих кадрів в сфері гостинності, адже обмін учених буде майже немож-

ливим. Brexit негативним чином вплине на кооперацію учених з Британії та Європи, а також на університети і студентів у королівства і ЄС. Очікується втрата інвестування британських наукових досліджень європейськими джерелами; втрата Британією студентів з інших країн-членів ЄС; ускладнення найму викладачів з країн-членів ЄС; унеможливлення навчання британських студентів за кордоном. Більше ніж 10% фінансування британських університетів поступало з європейських організацій і інституцій. Brexit фактично обриває усі ці налагоджені зв'язки, які напрацьовувалися роками.

Найбільша загроза стоїть перед програмою Еразмус (Erasmus) – некомерційної програми Європейського Союзу по обміну студентами і викладачами між різними університетами країн-членів Євросоюзу та єврозони. Більше 50% студентів з Британії, що навчалися за кордоном, користувалися можливостями даної програми. Декілька місяців назад британським урядом було заявлено, що у разі втрати зв'язків з Еразмус, влада запусить власну програму обміну студентами. До того ж, Борис Джонсон анонсував введення нового типу робочої візи для іноземних випускників британських ВНЗ. Зараз у ВНЗ Великобританії навчається понад 500 тис. іноземних студентів, але уряд Британії хоче збільшити їх число до 600 тис. в період до 2030 року.

Також очікується, що Лондон втратить статус фінансової столиці світу разом із європейськими бізнесменами, які формували більшість в діловому туризмі Великобританії. Статус фінансової столиці є неофіційним, але він додавав Британії чимало ваги й інвестиційної привабливості. За останні три роки частка тих, хто вважає фінансовим центром світу Нью-Йорк зросла до 56%, а кількість прибічників Лондона впала на 20% і складає 36%. Отже, британська столиця посідає друге місце в рейтингу країн ділового туризму. В майбутньому ця ситуація кардинально зміниться, адже лідерами стануть азійські мегаполіси – Гонконгу, Шанхаю і Сінгапуру. За даними опитування, всього 22% респондентів вважають, що Лондон залишиться найбільшим фінансовим центром впродовж найближчих

п'яти років. Ще менша кількість опитаних вважає, що європейське місто, наприклад Франкфурт, Париж і Дублін, зможе зайняти позицію лідера.

Ризик введення двосторонніх мит з ЄС і вплив на світову торгівлю. Британії довелося змінити два уряди, щоб добитися виходу з ЄС, але найскладніша частина переговорів про Brexit ще попереду. Йдеться про те, що до кінця 2020 року - перехідного періоду - Британії належить укласти нові торгові угоди з ЄС, США і багатьма іншими країнами. Поки ж Британія залишатиметься частиною єдиного європейського ринку і митного союзу ЄС, що дозволяє безмитне звернення товарів. Подальше майбутнє британських товарів, як і європейського експорту в Сполучене Королівство, залежатиме від того, чи вдасться Лондону і Брюсселю домовитися про безмитну торгівлю. За оцінками Bloomberg, якщо такі переговори проваляться і Британія введе мита на товари з ЄС, вони в сумі можуть досягати 5 млрд євро щорічно.

Підрахунки ґрунтовані на попередньому тарифному плані, який раніше оприлюднила влада Британії на випадок жорсткого Brexit. Згідно з ним, з 301,2 млрд євро європейського експорту у Британію (за підсумками 2018 року) під дію нових британських мит можуть потрапити товари з ЄС на суму 47,3 млрд. євро. Відповідні заходи для товарів з Британії може ввести і ЄС. За оцінками Конфедерації британської промисловості, якщо торгові переговори проваляться, мита можуть охопити 90% об'єму британського експорту в ЄС в грошовому численні. Якщо ж Лондон і Брюссель зовсім не зможуть укласти угоду, то їм доведеться торгувати за правилами світової організації торгівлі, що аналітики називають економічним шоком для обох сторін [50].

Питання Північної Ірландії залишалося одним з найскладніших в переговорах Британії і ЄС. Дилема полягала в тому, як погоджувати вихід цієї частини Сполученого Королівства з ЄС, водночас не допустити появи "жорсткої межі" між Ірландією (членом ЄС) і Північною Ірландією. Уряд Джонсона домовився з Брюсселем про те, що після Brexit між двома частинами Ірландії не виникне нових до-

даткових перевірок. Для цього на території Північної Ірландії залишаться в силі європейські норми контролю сільськогосподарських і промислових товарів, а в іншій частині Великобританії - ні. Крім того, Британія вийде з митного союзу ЄС, проте Північна Ірландія продовжить застосовувати європейський митний кодекс ЄС у своїх портах. Таким чином, Північна Ірландія юридично залишиться британською митною територією, але в реальності митна межа пройде між Північною Ірландією і іншою частиною Сполученого Королівства. Згодом влада Північної Ірландії зможе кожні чотири роки самостійно вирішувати, чи продовжувати застосовувати ці правила для регіону, чи ні.

Економічний удар для Британії і Європи. За три з половиною роки, що пройшли з моменту голосування британців за вихід з ЄС, було опубліковано безліч прогнозів про те, який економічний збиток в найближчій перспективі принесе Brexit як самій Британії, так і Євросоюзу. Аналіз 12 різних моделей навесні 2019 року представив Інститут світової економіки Петерсона (Вашингтон, США) - доповідь називається Brexit: втрачають усі, але Британія втрачає більше інших. Згідно з цим узагальнювальним дослідженням, втрати Великобританії варіюються від - 1,2 до -4,5% її ВВП - у тому випадку, якщо країні не вдасться укласти торгову угоду з ЄС і сторони повернуться до торгівлі за правилами світової організації торгівлі. Якщо ж угоди вдасться досягти, ці втрати вдасться "пом'якшити" приблизно удвічі, вважають автори доповіді. При цьому, на їх думку, Євросоюзу (на відміну від Британії) вдасться компенсувати велику частину втрат в експорті і імпорті з Великобританії - із-за збільшення об'ємів торгівлі усередині і торгівлі з третіми країнами.

Однак, також наявні потенційні можливості, до яких належать розвиток неєвропейських туристичних ринків, розвиток внутрішнього туризму, зменшення вартості подорожей для жителів інших країн та можливість більшої зайнятості громадян Великої Британії в туристичних галузях. Також серед можливостей потрібно виділити, те що Великобританія планує введення нових імміграційних

правил. Входячи до складу союзу, британці були зобов'язані дотримуватися одного з чотирьох базових принципів ЄС - свободу пересування робочої сили. Хоч країна не входить в Шенгенську зону і завжди мала власний візовий режим, громадяни країн ЄС і Європейської економічної зони мали змогу відносно вільно жити і працювати у Британії. Вexit змінить цю ситуацію, зокрема в туризмі з'явиться безліч вільного місця для працевлаштування місцевих жителів, що може позитивно вплинути на економічний стан королівства. Тепер міграція потрапляє в поле британського законодавства і Лондон має намір ввести нові правила в цій сфері. Якими точно вони будуть і коли набудуть чинності - на даний момент незрозуміло. Проте і уряд Терези Мей, і кабінет Бориса Джонсона декларували схожу мету: обмежити приплив некваліфікованих мігрантів з країн ЄС. Мей пропонувала ввести поріг зарплати в 30 тис. фунтів стерлінгів - лише ті, хто отримав подібні робочі контракти, могли б розраховувати на життя у Британії. Саме таке обмеження зараз діє для громадян країн, що не входять в ЄС. Проте, Джонсон має намір застосувати гнучкіший підхід і ввести для громадян ЄС систему балів, в якій зарплата була б лише одним з показників. Слід розуміти, що ця можливість може легко трансформуватися в загрозу, адже з браком кваліфікованих кадрів та відсутністю заробітчан ціни на туристичні послуги можуть підвищитись, а рівень туристичної привабливості Великобританії зменшиться.

Висновки до розділу

Дивлячись на британський туризм, можна сказати, що він являє собою багатогранний цілісний механізм, який пропонує ряд туристичних продуктів, які в змозі задовольнити потреби різних мандрівників.

Візити до Великобританії зосереджені на відвідуванні всесвітньо відомих туристичних дестинацій, як наприклад: відомих пам'ятників архітектури або фортифікаційних споруд, міські екскурсії, візит до зоопарків, акваріумів або тераріумів, відвідування культурних фестивалів, тощо.

Особливої уваги варті діловий, освітній, культурний та екотуризм. Вивчаючи туристичну інфраструктуру країни, можна дійти висновку, що ресурсів королівства достатньо для реорганізації роботи туристичної індустрії та розробки нових стратегій, щодо популяризації британського туризму у світі.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що вплив Brexit на різноманітні сфери діяльності держави, включаючи туризм, здебільшого негативний. Ми бачимо тенденцію зменшення припливу туристів та загального доходу від туризму в країні. Втрата туристичної привабливості може призвести до економічної кризи, адже надходження коштів в державну казну рівнопропорційно зменшується. Очевидним фактом є те, що Британії доведеться будувати внутрішню та зовнішню політику з самого початку. Все почнеться з міжнародних переговорів та інтернаціональних домовленостей. Єдиним шляхом мінімізації збитків від Brexit є вигідні умови цих зв'язків. Великобританія має великий потенціал та сильні перспективи як в туризмі, так і в інших державних сферах. Одним з найбільш ефективних рішень щодо підвищення туристичної привабливості країни є реорганізація туристичної галузі, її фрагментація та орієнтація на нові категорії споживачів туристичних послуг. Серед цільової аудиторії є підлітки, які формують освітній туризм та вікові групи пенсійних років, що формують як рекреаційно-оздоровчий так і культурно-пізнавальний туризм. Також, зрозуміло, що країни, які не є членами ЄС, це потенційні туристи Великобританії. Ці країни формують велику кількість охочих вперше відвідати країну та ознайомитись з її культурно-історичною спадщиною.

ВИСНОВОК

Отже, ключовими поняттями в туристичній сфері є поняття «туризм», що являє собою тимчасовий виїзд громадян не менше 24 годин і не більше 6 місяців (без занять оплачуваною діяльністю) у вільний час з їхнього місця проживання з певною ціллю. Ціллю може бути професійні, спортивні, релігійні, ділові, освітні, оздоровчі або пізнавальні. Також ключовим поняття є термін «турист», що визначає споживача туристських послуг з його особистими потребами і мотивами поведінки. Не менш важливим, є термін «туристична дестинація» – певна територія, що надає різноманітні послуги, які відповідають потребам туриста і цілком задовольняють його потреби, такі як: трансфер, проживання, харчування, дозвілля, оздоровлення тощо.

Дослідження туристичного розвитку Сполученого Королівства передбачає собою використання чіткої системи методів: аналітичних, синтетичних, індуктивних та дедуктивних методів, які допомогли проводити дослідження туристичної індустрії через вивчення її окремих аспектів та узагальнення отриманої інформації з метою складання чіткого туристичного портрета країни, з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків. Вивчення статистичних даних зробив оцінку динаміки розвитку туристичного ринку Великої Британії більш чіткою та правдивою. Було використано метод SWOT- аналізу, що значно допомогло визначити сильні та слабкі сторони, проблеми та перспективи розвитку туристичної індустрії держави.

До передумов розвитку туризму Сполученого Королівства належить вдале географічне положення цієї острівної країни, мультикультурність населення, особливості суспільного та адміністративно-територіального поділу, державний устрій, архітектура, наявність розгалуженої туристичної та транспортної інфраструктур. На першому етапі розвитку туризму Великобританії, можна поба-

чити тенденції розвитку у загальноєвропейському контексті, однак на початку XIX століття, у період становлення організованого туристичного ринку та індустрії, Велика Британія значно виділилась на фоні інших держав, ставши батьківщиною туризму. Відомим фактом є перша комерційна туристична поїздка, організована Томасом Куком, ще в 1841 році. Після чого туризм у Великій Британії почав стрімко розвиватися завдяки активній та заможній громаді, яка воліла дізнатись та побачити щось нове. До характерних видів туризму Великобританії належать: культурний, діловий, освітній, фестивальний, спортивний, ностальгічний та сільський туризм.

Туризм має багату історію і цікаву еволюцію. Для кращого розуміння, хронологію туризму можна умовно поділити на чотири етапи: I етап – із прадавніх часів до середини XIX століття – початковий етап еволюції туризму; II етап – з 50-х років XIX століття до початку XX століття – створення організованого туристичного процесу; III етап – з початку XX століття до 50-х років XX століття – формування туристичного ринку та індустрії; IV етап – з середини XX століття до сьогодення – доступний масовий туризм, тотальна глобалізація індустрії туризму.

На теперішньому етапі Британія все ще залишається одним із найбільш популярних туристичних напрямів, що продовжує приваблювати велику кількість туристів. Чи залишиться ця позитивна тенденція після Brexit невідомо. Не беручи до уваги складне політичне питання, Велика Британія приваблює здебільшого жителів європейських країн та Північної Америки віком 25-34 років, серед яких найбільш популярними є тури вихідного дня. Найбільш популярним туристичним центром країни залишається його столиця, однак популярними також є такі центри туризму: Ліверпуль, Великий Манчестер, Західний Мідленд та Кент.

Індустрія туризму в країні є надзвичайно фрагментованою, з великою кількістю малих підприємств. Слід пам'ятати, що Велика Британія ініціювала Brexit у 2016 році. Нова політична ситуація передбачає як нові загрози, так і нові можливості для індустрії туризму. Серед загроз можна виділити основні: пробле-

ми вільного перетину кордонів, можлива втрата інвестицій з боку ЄС, проблеми у галузі прав споживачів, підвищення ціни на авіап перевезення, збільшення вартості послуг та інші. Серед можливостей слід виділити такі: інтеграція країни в неєвропейські туристичні ринки, повний контроль в регулюванні туристичної індустрії та можливість більшої зайнятості громадян Великої Британії в туристичних галузях.

Серед основних проблем розвитку індустрії туризму на теренах Великобританії є гостра потреба в залученні туристів із країн Європейського Союзу, розвиток нового туристичного попиту, конкуренції, надвисокі рівні оподаткування нерухомості та харчування, ускладнення візового режиму та іноді несприятливі погодні умови. Окрім вище зазначеного, у розвитку туризму королівства важливу роль відіграють міста периферії, їхній потенціал визначається значною кількістю історичних пам'яток, збереженими традиціями, міцними зв'язками із сільським господарством, можливістю взаємодії з живою природою та особливостями соціальної організації життя. Зазвичай, малі міста є об'єктом внутрішнього туризму через слабкий розвиток інфраструктури, брак туристичних кадрів, відсутність інформаційного забезпечення, проблеми збереження культурної спадщини та нормативно-правові аспекти.

До основних потенційних напрямків розвитку королівського туризму належать: впровадження нових форм туризму та орієнтація на нову аудиторію, розширення географії туризму в країні, акцентування уваги на внутрішньому туризмі, міжнародна співпраця у сфері туризму, зменшення оподаткування та спрощення процедури отримання туристичної візи.

Запропонована стратегія розвитку туризму Великої Британії складена, враховуючи особливості розвитку туристичної сфери на сучасному етапі, задля просування Великобританії як туристичного напрямку, підвищення продуктивності і дохідності британського туристичного ринку та кадровому забезпеченню. Найперспективнішими напрямами розвитку туризму в країні залишаються

організація туристичних зон, підготовка кваліфікованих кадрів для туристичного сектору у місцевих навчальних закладах, використання сучасних інформаційних технологій для бронювання відпочинку, збір статистичних даних, отримання візи, державна підтримка малого бізнесу, державне та приватне інвестування у туристичну інфраструктуру та розвиток сприятливого бізнес-середовища.

Проведене дослідження демонструє багатогранність туристичного портрета Великобританії, вказує на широкі перспективи для подальшого розвитку туризму в країні зокрема, важливим аспектом вивчення розвитку туристичної галузі країни є аналіз сьогоденної ситуації на території королівства та виявлення проблемних зон, які гальмують розвиток туризму у країні.

Під час написання роботи було проаналізовано методологія дослідження, виявлено передумови розвитку британського туризму, проведено аналіз стану туристичної галузі, виявлено особливості впливу Brexit на загальний розвиток туризму в королівстві, ідентифіковано проблеми розвитку туризму в країні, зроблено висновки щодо потенціалу розвитку галузі та оцінено можливості впровадження нових стратегій, задля розвитку туризму у Великій Британії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно- терминологический словарь. М.: Мысль, 1983. 290 с.
2. Александрова А. Ю. Международный туризм. М.: [б.и.], 2002. 337 с.
3. Афанасенко И.Д. Туризм и реформирование экономики. Труды Академии туризма. 1995. № 1. С. 53–67.
4. Бабкин А. В. Специальные виды туризма: Учебное пособие. Ростов- на-Дону: [б.и.], 2008. 117 с.
5. Барчуков И. С. Методы научных исследований в туризме: Учеб. пособие для вузов. М.: Издательский центр Академия, 2008. 224 с.
6. Божко Л. Д. Туризм у контексті глобалізаційних процесів: історико-культурологічний аспект : дис. ... доктора культурології: 26.00.01 / Харківська державна академія культури. Харків, 2018. 558 с.
7. Борисова А.В. Методы научных исследований в туризме: текст лекций. Ярославль: ЯрГУ, 2013. 68 с.
8. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: Посіб. – К.: Академія, 2003. 534 с.
9. Ганский В. А., Андрейчик Е. В. История путешествий и туризма: учебно-методический комплекс для студентов специальности туризм и гостеприимство. Новополюцк: ПГУ, 2014. 526 с.
10. Герасименко В. Г. Теорія туризму як складова туризмології. Вісник соціально-економічних досліджень. 2011. № 2 (42). С. 173–180.
11. Гуляев В. Г. «Туристские перевозки» - М.: Финансы и статистика, 2001. 43 с.
12. Дарчук В. Г. Формування стратегічних основ розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 /Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Донецьк, 2014. 21 с.

13. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов К. К. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
14. Зорин И. В., Каверина Т. П., Квартальнов В. А. Туризм как вид деятельности. М.: Финансы и статистика. 2005. 288 с.
15. Игнатенко А.М., Руденко В.П. Природно-ресурсный потенциал территории. Географический анализ и синтез. – Львов: Вища школа, 1986. 157 с.
16. Ильина Е. Н. «Менеджмент транспортных услуг.» - М.: РМАТ, 2005. 65 с.
17. Івченко Ю. В. «Вгехіт» у Великій Британії як спосіб відновлення державного суверенітету. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. No 1. – С. 221–223.
18. Кавешников Н.Ю. Некоторые последствия Вгехіт для развития Европейского Союза. Вестник МГИМО. 2016. No 6 (51). С. 24–30.
19. Квартальнов В. А. Туризм: Учебник. М.: Финансы и статистика, 2004. 320 с.
20. Кленов Е. К. Проблемы развития туризма в малых городах Великобритании. Туризм: технологии и тренды: материалы II студенческой научно-практической конференции, Екатеринбург, 20 февраля 2016 г. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2016. С. 30–39.
21. Клець В. К. Посібник до вивчення дисципліни Історія Великої Британії». Д.: РВВ ДНУ, 2018. 40 с.
23. Коль О. Д., Морозов М. А. Экономика зарубежных стран. – М.: Высш. школа, 1990. 478 с.
24. Коновалова О.В., Андрушкевич Т. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки. 1999 / Под ред. И.С. Иванова. – М.: Республика, 1999. 512 с.
25. Леонт'єва Ю.Ю. Обґрунтування поняття дестинація ділового туризму. Вісник НТУ «ХП». 2012. No 56 (962). С. 103–107.

26. Лиман С. И. Из истории международного туризма: Англия начала 1860-х гг. глазами адъюнкта Киевского университета Св. Владимира А. В. Романовича-Славатинского (1832-1910). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2016. No 2 (35). С. 107–112.

27. Логинова Н.Ю. Туристский бизнес Великобритании: история и основные направления развития отрасли. Научный журнал «Сервис PLUS». 2015. Т. 9. No 2. С. 19–24.

28. Лойко О. Т. Туризм и гостиничное хозяйство: Учебное пособие. Томск: Изд-во ТПУ, 2007. 152 с.

29. Любимцев И. А., Алехин В.Н. Краткая история английской архитектуры: учеб. пособие / науч. ред. И. Н. Мальцева. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. 140 с.

30. Менеджмент туризма. Туризм как вид деятельности. М., 2001. 320 с.

31. Мосолкина Т. В. От средневековых паломничеств к современному туризму. Туризм и культурное наследие. 2002. 928 с.

32. Музыкальный туризм приносит экономике Британии около 1 млрд евро в год. 2017. 236 с.

33. Нетяжевська О.В. Туристичний феномен Сінгапуру. К.:Національний авіаційний університет, 2015. 106 с.

34. Новосёлов А.М. Развитие сферы туризма в малом городе: преимущества и недостатки (на основе социологического исследования в г. Тотьме). Развитие сферы туризма: повышение эффективности использования потенциала территорий: материалы рег. науч.- практ. конф., г. Вологда, 12 октября 2012 г. Вологда: ИСЭРТ РАН, 2013. С. 82–93.

35. Оголихина С. А. Спортивный туризм: новые подходы к определению сущности, 2000. 416 с.

36. Онацький М.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку фестивального туризму у місті Харкові. Вісник Харківського національного університету імені В.

Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2016. № 5. С. 145–150.

37. Папирян Г.А. Менеджмент в индустрии гостеприимства: отели и рестораны. – М.: ОАО»НПО Издательство «Экономика», 2000. С. 1–10.

38. Пустова А. С. Оцінка туристського потенціалу і розвиток туризму Великобританії. Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства. 2015. № 3. С. 85–87.

39. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

40. Сакаева Л. Р., Базарова Л. В. Понятия «туризм» и туристический дискурс в современной научной парадигме. Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2014. № 6 (36): в 2-х ч. Ч. I. С. 159–161.

41. Самсонов А. А. Організація міжнародного туризму. – М.: Фінанси і статистика, 2002. С. 82–88.

42. Семигорський С. Р. Спортивний туризм в Великобританії. 2018. 35 с.

43. Сенін В.С. Феномен туристичної індустрії Великобританії. URL: <http://www.rstnw.ru/statistika-po-velikobritanii> (дата звернення: 15.05.2020).

44. Тимошенко Л. О., Лабарткава К. В. Спортивний туризм: у 2 ч. Л.: ЛДУФК, 2012. Ч. 1. 150 с.

45. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. С. 220.

46. Усыскин Г. Очерки истории российского туризма. М.; СПб., 2000. С. 139.

47. Шаблій О.І. Суспільна географія: Теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. С. 740.

48. Шапка І. С. Політика Великобританії у галузі музейної справи та роль музеїв у формуванні туристичного іміджу країни. Економічна та соціальна географія. 2014. № 1 (69). С. 276–283.

49. Шугаев М. Британское образование по-прежнему в цене // Турбизнес. 2000. № 6. С. 230.
50. Юрківський В.М. Країни світу: Довідник. – 2 вид. – К.: Либідь, 2003. С. 1–7.
51. Яковюк І. В. Вrexit: Причини і наслідки британського референдуму. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29.
52. Яковлев Г.А. Економіка і статистика туризму: Навчальний посібник 2-е вид. – М.: Видавництво РДЛ, 2004. С. 22–27.
53. Althof W. Incoming-Tourismus. Wien: Oldenbourg, 1996. 256 p.
54. Annual report and accounts for the year ended 31 March 2019. London: Department for Digital, Culture, Media and Sport, 2019. P. 243.
55. Bowie L. Britain grandtour. London, 2005. 110 p.
56. Bryden J. Tourism and development. N.Y.; L.: Cambridge University Press, 1980. 226 p.
57. Cake M. Cultural tourism London: Visit Britain, 2015. 5 p.
58. Cristea A.-A. History, Tradition and Continuity in Tourism Development in the European Area. International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management S»ciences. 2012. Vol. 2. Special Issue 1. P. 178–186.
59. Davies P. Brexit and WTTC research. London: House of Commons Library, 2020. 67 p.
60. Davies P. Staycations. URL: London and New York: Routledge, 2013. 234 p.
61. Digital, Culture, Media and Sport Committee. URL: <https://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/digital-culture-media-and-sport-committee/> (дата звернення: 15.05.2020).
62. Domestic Tourism in Small Towns. London: Visit Britain, 2015. 5 p.
63. Guide to Britain: Справочник по Великобритании. К.: Britur Ukraine, 2018. С. 148.

64. Gyr U. The History of Tourism: Structures the Path to Modernity. URL: http://ieg-ego.eu/en/threads/europe-on-the-road/the-history-of-tourism/ueligyr-the-history-of-tourism/at_download/dnb (дата звернення: 15.05.2020).

65. Hague C. Small Towns in a Small Country: Findings from the Small Towns Initiative of the Built Environment Forum Scotland. URL: <https://www.befs.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/13.09.03-Small-Towns-Report.pdf> (дата звернення: 15.05.2020).

66. Human Development Report 2017/2018. URL: <http://hdr.undp.org/statistics/2018>. Vol. 27. P. 1192–1208.

67. Inbound tourism to Britain regions: Profile and activities of international holiday visitors. Lonydon, 2013. 78 p.

68. Industrial Strategy Tourism Sector Deal: Building a world-class experience economy. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/812943/tourism-sector-deal-web.pdf [82], Електронного порталу уряду/ uploads/system/uploads/attachment_data/file/812943/tourism-sector-deal-web.pdf (дата звернення: 15.05.2020).

69. Janseny K. Tourism is leading UK economy growth. Caterer & Hotelkeeper. 2014. Vol. 204. Is. 4844. 22 p.

70. Office for National Statistics. URL: <https://www.ons.gov.uk/> (дата звернення: 10.05.2020).

71. Sezgin E., Yolal M. Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development. URL: <http://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/35520.pdf> (дата звернення: 15.05.2020).

72. Silberberg T. Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites. Tourism Management. 1995. Vol. 16. Is. 5. P. 361–365.

73. Sima K. Brexit impacts on tourism. International Conference on “Knowledge Economy – Challenges of the 21st Century”. URL:

https://www.researchgate.net/publication/319964759_Brexit_impacts_on_tourism (дата звернення: 05.05.2020).

74. The UK Tourism Industry: Benefits And Challenges. URL: <https://www.ukessays.com/essays/tourism/the-tourism-industry-in-uk-benefits-and-challenges-tourism-essay.php> (дата звернення: 05.05.2020).

75. Theobald W. F. The meaning, scope and measurement of travel and tourism. *Global Tourism* / ed. by W. F. Theobald. London and New York: Routledge, 2013. P. 3–21.

76. *Tourism and Local Rural Communities* / ed. by P. Craig. London: GHK, 2010. 68 p.

77. Tourism Sector Deal: Informing the Long-Term Tourism Strategy for Britain. URL: https://www.visitbritain.org/sites/default/files/vb-corporate/Documents-Library/documents/industrial_strategy_-_sector_deal_bid_submission.pdf (дата звернення: 15.05.2020).

78. Tyler G., Rhodes C. *Tourism: statistics and policy*. London: House of Commons Library, 2019. 27 p.

79. United Kingdom: Travel and Driving Guide. URL: <https://www.autoeurope.com/pdf/travelguides/uk-travel-driving-guide-auto-europe.pdf> (дата звернення: 15.05.2020).

80. UNWTO Tourism Highlights: 2016 Edition Madrid: UNWTO, 2016. 16 p.

81. Urry J. *The Tourist Gaze*. London: SAGE Publications, 2005. 183 p.

82. Visit Britain. URL: <https://www.visitbritain.org/> (дата звернення: 05.05.2020).

83. *World Economic and Financial Surveys*. IMF. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx> (дата звернення: 05.05.2020).

84. World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/> (дата звернення: 05.05.2020).

85. World Travel & Tourism Council. URL: <https://www.wttc.org/> (дата звернення: 05.05.2020).

86. WorldExpo. URL: <https://worldexpo.pro/region/london>

87. Zuelow E. G. E. A History of Modern Tourism. London: Palgrave, 2016. 304 p.

